

Danske Verdensreligioner – Kristendom

1. udgave, 1. oplag 2007

© 2007 Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København

Forlagsredaktion: Henrik Juul

Ekstern redaktion: Tim Jensen og Hanne Josephsen

Omslag og grafisk tilrettelæggelse: Frk. Frost

Kort: Martin Bassett

Tryk: Narayana Press, Gylling

Printed in Denmark 2007

ISBN: 978-87-02-02073-1

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

www.gyldendal.dk/uddannelse

Billedliste

Forside: Jens Dige/POLFOTO

s. 21: Lennart Larsen/Nationalmusset

s. 24: Thomas Wilmann/POLFOTO

s. 32: Keld Navntoft/SCANPIX

s. 36: Pier Paolo Cito/POLFOTO

s. 39: Michelle Burgess/POLFOTO

s. 47: Rodionov Vladimir/POLFOTO

s. 52: Erik Jespsen/SCANPIX

s. 53: Annika Hvithamar

s. 59: Jesper Lundbye

s. 76: Annika Hvithamar

s. 91: Jens Dige/POLFOTO

s. 99: Annika Hvithamar

s. 100: Maria Ortmann/SCANPIX

s. 101v: Ingrid Lerche

s. 101h: Rune Hansen

s. 109: Borberg Thomas/POLFOTO

s. 120: Steen Ole/POLFOTO

s. 155: Annika Hvithamar

s. 165: Keld Navntoft/SCANPIX

s. 169: Kristian Linnemann/SCANPIX

s. 175: Jan Hyldal Christensen

s. 177: Annika Hvithamar

s. 178-179: Bent Ryberg og Anders Sune Berg/
Russiske ikoner. Lyset fra evigheden, Vestsjællands
Kunstmuseum 2005

s. 186: Annika Hvithamar

s. 187: Bent Ryberg og Anders Sune Berg/*Russiske
ikoner. Lyset fra evigheden*, Vestsjællands
Kunstmuseum 2005

s. 189v: Bent Ryberg og Anders Sune Berg/
Russiske ikoner. Lyset fra evigheden, Vestsjællands
Kunstmuseum 2005

s. 189h: Bent Ryberg og Anders Sune Berg/
Russiske ikoner. Lyset fra evigheden, Vestsjællands
Kunstmuseum 2005

s. 198: Henrik Juul/kulturfag.dk

s. 199: Omar Ingerslev

s. 201: Philippe Antonello/POLFOTO

s. 202: Yannis Behrakis/SCANPIX

s. 208: Borgberg Thomas/POLFOTO

s. 215: Annika Hvithamar

s. 216: Reimar Juul/SCANPIX

s. 229: fra: *Jehovas Vidner. Forkyndere af Guds Rige*,
Holbæk: Vagttårnet 1993. Gengivet med tilladelse
fra Erik Jørgensen/Jehovas Vidner

s. 230: fra: *Vagttårnet*, 15. februar 2004. Gengivet
med tilladelse fra Erik Jørgensen/Jehovas Vidner

s. 243: fra: *Vagttårnet*, 15. december 2003.
Gengivet med tilladelse fra Erik Jørgensen/Jehovas
Vidner

s. 247: fra: *Jehovas Vidner. Forkyndere af Guds Rige*,
Holbæk: Vagttårnet 1993. Gengivet med tilladelse
fra Erik Jørgensen/Jehovas Vidner

s. 250: Søren Rewes Larsen/POLFOTO

KAPITEL 5

Religiøse minoriteter: Fordi det står i Biblen

TEKST 5.1 JEHOVAS VIDNERS INTERNATIONALE STÆVNE I 2003 PÅ BRØNDBY STADION

Brøndby Stadion på Københavns Vestegn. Stemningen er forventningsfuld og løftet, og familier sidder med madkurve rundt i græsset. Folk mødes. På vejen mod Brøndby Stadion bevæger sig en stadig voksende strøm af folk, der alle bærer et tydeligt navneskilt med stævnets motto: "Giv Gud ære".

Der er to indtryk, som er slående. Det første er de tusindvis af festklædte mennesker, der fylder Brøndby Stadion. Her er pakket med mennesker. Et helt stadion fyldt med Jehovas Vidner! Indtrykket af en stor, verdensomspændende bevægelse understreges af, at den enkelte deltagers navneskilt viser stævnets motto på det sprog, som deltageren taler. De mange tusind navneskilte med "Giv Gud ære" blander sig derfor med "Give God Glory" eller "Verhergliche Gott" eller et andet af de sprog, som repræsenterer de forskellige nationaliteter, der deltog i stævnet.

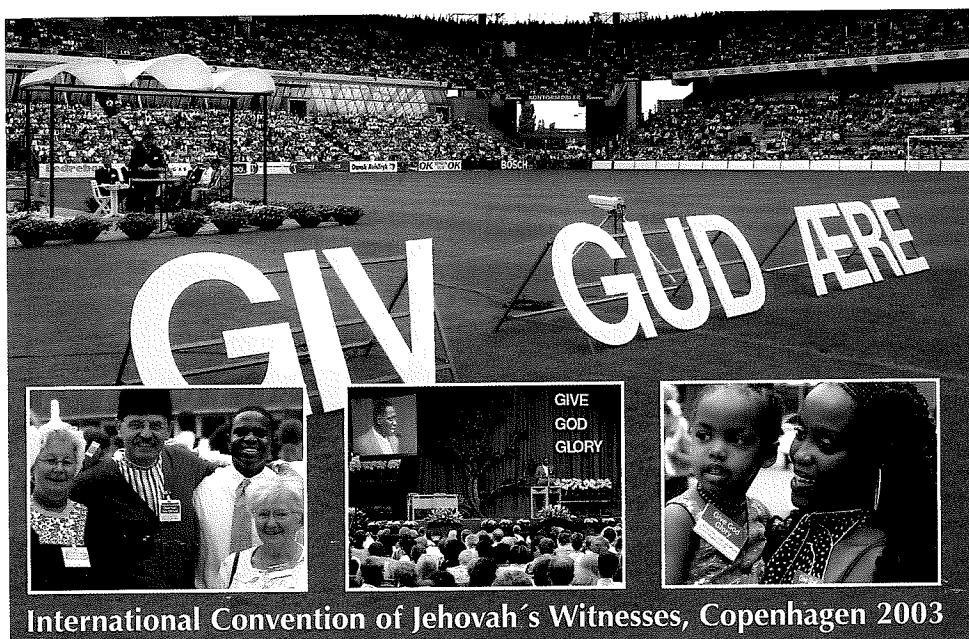
Det andet indtryk er, at alle er meget velklædte. De ligner ikke nogen, der skal til fodboldkamp. Mændene er i jakkesæt. Flere i smoking.

Kvinderne er i høje hæle og elegante kjoler, de yngre medlemmer, som der er mange af, er for størstedelens vedkommende som taget ud af et dameblad. Folk er klædt på til fest: En fest for Herren.

Programmet er ikke showpræget. Den ene forelæsning om "De, der giver Gud ære, bliver velsignet" afløses af den næste om "Skaberværket forkynder Guds ære". Nogle foredrag inddrager eksempler, hvor enkelte vidner fortæller om deres forkyndelse og om, hvordan de oplever Guds velsignelse i deres virke og støtter sig til deres tro, når de møder modstand. Enkelte opfører små dialoger, som eksemplificerer, hvordan det enkelte vidne kan forkynde, men underholdningsværdien er bestemt ikke et mål i sig selv. Tilskuerne sidder stille på deres pladser med Biblen i den ene hånd, så der kan læses med i de skriftsteder, som hyppigt henvises til fra scenen, og en notesbog i den anden hånd, så talernes formaninger og forklaringer kan noteres. Det lange program har kun en enkelt frokostpause indlagt. Ellers afbrydes foredragene kun af salmer, hvor hele det tætpakkede stadion rejser sig op og synger fra Jehovas Vidners salmebog, akkompagneret af (optaget) symfonimusik. Det er tydeligt, at deltagerne er vant til at sidde og lytte. Selv småbørnene klarer de mange timer bemærkelsesværdigt roligt.

Majoritetssamfundets oftest negative omtale af Jehovas Vidners virke kommenteres meget lidt. Der er påfaldende få eksempler i talerne på de reaktioner, ethvert vidne må støde på (selv om de enkelte eksempler: "jeg nåede kun at få sagt et enkelt ord, så var jeg på vej ned ad havegangen igen", mødes med genkendende smil). Når de negative episoder nævnes, er det i højere grad symbolsk, som "når du møder modstand" end som konkrete eksempler. Derimod blev der adskillige gange gjort opmærksom på, hvis repræsentanter for majoritetssamfundet (lærere, arbejdskollegaer, journalister) havde omtalt vidner eller bevægelsen positivt. Stævnet er "en fest for Herren", men det er også en begivenhed, hvor Jehovas Vidner fejrer sig selv.

(Feltarbejdenoter).

International Convention of Jehovah's Witnesses, Copenhagen 2003

Minoritetsopfattelse. I anledning af Jehovas Vidners internationale stævne på Brøndby Stadion i 2003, hvor der deltog 26.000 mennesker, blev der trykt et stævnepostkort. Valget af illustrationer viser Jehovas Vidners selvforståelse, som den også ses i bevægelsens blade: Forskellige nationaliteter og racer, der forenes for at tjene Gud.

Tema: Religiøse minoriteter

Jehovas Vidner er Danmarks 4.-største trossamfund (folkekirken, forskellige retninger inden for islam og den katolske kirke er større). De har eksisteret i Danmark i over hundrede år. Majoriteten af Jehovas Vidner er etnisk danske, selv om de seneste årtiers øgede immigration har medført øget mission blandt indvandrere. Mange tamiler bosat i Danmark er således Jehovas Vidner, i København findes flere internationale menigheder, og Jehovas Vidner lærer i stigende grad farsi, arabisk, kroatisk osv. for at kunne missionere blandt indvandrere. Men Jehovas Vidner skiller sig ikke umiddelbart ud fra majoritetsbefolkningen. Alligevel vil de fleste, der fx har gået i skole med et Jehovas Vidne, være klar over, at personen er "anderledes".

Minoritetsidentitet

Jehovas Vidner er en *religiøs* minoritet. Medlemmerne har en anden religion end majoriteten. I Jehovas Vidners tilfælde ligger deres religiøse overbevisning tæt på majoriteten. Begge er retninger inden for kristendom. Men tolkningen, af både de kristne dogmer og den sociale adfærd, der knytter sig til at være aktivt medlem, er forskellige fra majoritetens opfattelse af, hvad kristendom er, og hvordan den skal leves.

Hvordan forholdet mellem en majoritetsgruppe og en minoritetsgruppe udspiller sig, er afhængigt af en række faktorer både hos majoritetsgruppen og minoritetsgruppen. Majoritetsgruppen kan udøve *diskrimination*, dvs. at minoriteten gives dårligere muligheder end majoriteten, hvad angår rettigheder og mulighe-

Majoritetsopfattelse. I Berlingske Tidendes reportage har fotografen valgt at fokusere på Jehovas Vidner som majoriteten opfatter dem. Billedet afspejler ikke de mange mennesker, den festlige stemning eller det strålende solskin, men derimod halvtriste akavede mennesker.

der, idet minoritetens krav ikke opleves som legitime. Vidnernes vægring mod at modtage blod og udføre værnepligt er eksempler på områder, hvor minoritetens krav ikke opfattes som legitime. Majoritetetsgruppens handlinger over for minoriteten kan dog også være *accepterende*, når minoritetens opfattelser inkorporeres i majoritetsgruppens handlinger og lovgivning. De seneste års ændringer inden for selvbestemmelse i forhold til lægebehandling (se nedenfor) er et eksempel herpå.

Både minoritet og majoritet kan have *fordomme* om hinanden. For majoritetsgruppens vedkommende er kendskabet til minoriteten ofte baseret på 2.-håndsberetninger om minoriteten, fx mediehistorier, der oftest fokuserer på sensationer, eller fra de tilfældige enkeltpersoner, som vedkommende er stødt på.

En repræsentant fra majoritetsgruppen kan derfor ofte bygge sit kendskab til alle Jehovas Vidner på den ene person, han eller hun gik i parallelklasse med eller en overskrift i en avis. Minoritetsgruppens forhold til majoriteten kan ligeledes være præget af fordomme. Jehovas Vidners udlægning af familielivet i Danmark i det 21. århundrede som præget af opløsning og mangel på moral vil af majoritetsgruppen nok blive opfattet som noget misvisende. Fordomme, i begge retninger, virker bekræftende på gruppens identitet: Medlemmer af den modsatte gruppe tillægges egenskaber, som afsendergruppen ikke ønsker at besidde. Mange danskeres holdning, at "Jehovas Vidner er snerpede og kropsforskrækkede", over for vidners udsagn om, at "folk, som ikke er i Sandheden er løbsagte og har forhold til højre og venstre", siger mere om de respektive

grupper selvforståelse end om fakta. Forbehold, der er religiøst baseret, er mindre hyppige. Majoritetens modstand mod Jehovas Vidner er langt oftere baseret på deres sociale adfærd end på deres afvisning af dogmet om Treenigheden.

Hvis majoriteten presser minoriteten i form af diskrimination, kan det ske, at minoritetsgruppens selvidentifikation bliver stærkere. Modstanden fra majoriteten får minoriteten til at rykke sammen. Det modsatte tilfælde – når majoritetens og minoritetens værdier bliver enslydende – kan medvirke til, at minoriteten får problemer med at opretholde en selvstændig identitet. I så tilfælde bliver tilhørsforholdet til minoriteten mindre meningsfuldt. Endelig kan majoritetens pres få medlemmer af minoriteten til at forlade gruppen for at undgå diskrimination: for at blive ”normal”. *Selvsegregation*, dvs. når en minoritetsgruppe (mere eller mindre) frivilligt afsondrer sig fra majoriteten, har

derfor også den funktion at holde gruppen sammen. Skarpt afgrænsede regler for social adfærd (fx regler for deltagelse i fødselsdage), for omgang med medlemmer uden for gruppen (fx ægteskab) og for fremtræden (fx påklædning) styrker gruppens identifikation.

Jehovas Vidner er kendetegnet ved stærk regulering af sine medlemmer med konsekvent straf (se nedenfor) for overtrædelser: Det er ikke tilladt at deltage i politisk arbejde eller at stemme ved valg, idet det indebærer en underkastelse under jordiske magthavere. Giftermål uden for bevægelsen frarådes, sex før ægteskab forbydes i overensstemmelse med Biblens bud, og der føres en restriktiv politik over for indtagelse af alkohol og rygning. Medlemmerne opfordres til respektabel påklædning, særligt når de er ude at forkynde, hvad der kræves af alle medlemmer.

TEKST 5.2 PÅKLÆDNING OG SOIGNERING

Der vil blive lagt mærke til Jehovas folk i København i år. Vi er et skuespil for verden, engle og mennesker. (1 Kor.4:9) Både offentligheden og myndighederne er underrettet om stævnet. Vores adfærd og soignering skal vise, at vi skiller os ud fra verden. Lad os derfor beslutte os for at være et godt eksempel for alle, ”men især for dem der er beslægtede med os i troen”. – Gal.6:10.”

(Informationsmaterialet for det internationale stævne i 2003).

TEKST 5.3 PASSENDE OPTRÆDEN

Der bliver undertiden spurgt, hvilken påklædning der er passende for den, der vil lade sig døbe. Det badeøj man bærer, skal naturligvis være et udtryk for beskedenhed og ærbarhed. Dette må understreges i dag, hvor modebranchen synes at ville fremhæve det seksuelle og stræbe efter næsten total nøgenhed. Man må også huske, at visse badedragter ser meget ærbare ud, når de er tørre, mens dette langt fra er tilfældet, når de er våde. Ingen, der lader sig døbe, ønsker at vække anstød eller at påkalde sig upassende opmærksomhed ved en lejlighed, der er så betydningsfuld. – Filipperne 1:10.

(*"Vi underlægger os Jehova ved vor indvielse", Vagttårnet, 1, 1985: 29.*)

Afgrænsningen til majoritetssamfundet vises også i sprogbruget, hvor betegnelsen 'kristne' kun betegner Jehovas Vidner. Når man er praktiserende "vidne" lever man "i sandheden". Den officielle betegnelse for hinanden er 'bror' og 'søster'.

Alle disse krav indebærer, at der stilles høje fordringer til medlemskabet af Jehovas Vidner. Når det er sagt, er det vigtigt at påpege, at social regulering ikke altid virker: Nogle unge, som er opvokset inden for Jehovas Vidner, bliver aldrig døbt, eller bruger nogle år inden deres dåb til at afprøve verden uden for: gå i byen, drikke alkohol umådeholdent og have kærester. Nogle gør det i hemmelighed efter deres dåb, nogle skelner mellem, hvilken tøjs-til de har på i rigssalen (Jehovas Vidners mødesale), og når de er i skole. Men de fleste vidner lever lykkeligt med de – med majoritetsgruppens øjne – strikse regler.

Udstødelse

Bevægelsens etik, hvor der fordres en forholdsvis stor grad af uafhængighed fra majoritetssamfundet, betyder også, at

der lægges pres på Jehovas Vidner for at kunne forsørge sig selv, for at bevare kernenfamilien, for at leve mådeholdent, i det hele taget for at være det, som i bevægelsens sprogbrug kaldes 'uangribelige'.

Vidnernes bestræbelser på at være uangribelige kan ses som en måde at opretholde gruppeidentifikationen på. En ting, som har kendetegnet Jehovas Vidner, og været årsag til de største kontroverser med majoriteten, er imidlertid sanktionerne mod medlemmer, der ikke er uangribelige. Hvis et vidne har forbrudt sig mod moralkodekset, vil det blive indkaldt til "åndelig vejledning" hos menighedens ældste. Hvis han eller hun forbryder sig igen, vil vedkommende blive udstødt. Denne beslutning bliver effektueret ved et fælles møde, hvorefter det pågældende medlem holder op med at have social og åndelig omgang. Dvs. at andre medlemmer ikke hilser, hvis de møder ham eller hende på gaden, ikke deltager i festligheder – fx ikke kommer til bryllupper, hvor vedkommende er til stede, og ikke har noget religiøst

samvær med vedkommende. Ældste fra menigheden vil dog opsøge det udstødte medlem for at prøve at få vedkommende tilbage. Det udstødte medlem kan også stadig komme til møderne, og hvis han eller hun ønsker at blive genoptaget, er mødedeltagelse en forudsætning. Mange udstødte bliver da også genoptaget. Jehovas Vidner oplyser selv, at der hvert år i Danmark udstødes ca. 90 vidner, og at 50-60 af disse hvert år genoptages. Udstødelse er altså i høj grad en social sanktion og en midlertidig straf mere end en endegyldig dom, hvilket også afspejles i, at Jehovas Vidner er begyndt at anvende et andet ord for begrebet, nemlig 'udelukkelse'. Uden at ville forklejnede den ofte traumatiske oplevelse som en udstødelse

er (hvilket er velbeskrevet i litteratur, skrevet af forhenværende vidner, såvel som mediehistorier), er udstødelsen også en social foranstaltning, som regulerer medlemmernes opførsel. En udstødelse er ikke juridisk forpligtende. Det kræves ikke, at ægtefæller bliver skilt, selv om kun den ene part er udstødt, eller at medlemmer af en husstand tvinges til at flytte. Almindeligt samvær (bofællesskab) med udstødte medlemmer er principielt også tilladt: Det er det åndelige samvær, som forbydes. Et Jehovas vidne skal være døbt som et sådant for at blive udstødt. Unge mennesker, som er opvokset i bevægelsen, men som endnu ikke er døbt, bliver ikke udstødt.

TEKST 5.4 JEHOVAS VIDNER ER KLAR OVER, AT DE MÅ BEVARE ORGANISATIONEN REN

Millioner af mennesker har studeret Biblen sammen med Jehovas Vidner, men de er ikke alle selv blevet Jehovas Vidner. Nogle af dem, der hører om Biblens høje normer, har ikke lyst til at leve på den måde. Alle, der ønsker at blive døbt, undervises først omhyggeligt i Biblens grundlæggende lære, og siden 1967 har ældste fra menigheden derefter gennemgået disse lærespørgsmål med hver enkelt dåbskandidat. Man gør sig alle mulige anstrengelser for at forvisse sig om, at de, der bliver døbt, ikke blot har en forståelse af selve læren, men også af, hvad en kristen adfærd indebærer. Men hvad sker der hvis nogle af disse senere lader kærlighed til verden lokke dem til at begå en alvorlig overtrædelse?

Allerede i 1904, i bogen *Den nye Skabning* (dansk 1917), blev det påpeget, at man må gøre noget for at bevare menighedens moralske renhed. Den forståelse, man havde af Jesu ord i Mattæus 18: 15-17 om behandlingen af overtrædere, blev drøftet. I overensstemmelse med dette hændte det en sjælden gang, at der blev holdt 'retssager', hvor beviserne for den urette handling blev fremlagt for hele menigheden. Mange år senere tog Vagttårnet (i nummeret for 1. februar

1945) spørgsmålet op til behandling i lyset af hele Biblen og viste, at sager af en sådan art, som berørte menigheden, burde behandles af ansvarlige brødre, som har til opgave at føre tilsyn i menigheden (1. Kor. 5:1-13; jævnfør Femte Mosebog 21:18-21). Vagttårnet for 1. juni 1952 fulgte dette op med tre artikler, der ikke blot fremhævede den rette fremgangsmåde, men også understregede, at det er nødvendigt at gøre noget for at bevare organisationen ren. Emnet er blevet behandlet gentagne gange siden da, men formålet har altid været det samme: (1) at bevare organisationen ren og (2) at få overtrædere til at indse behovet for oprigtig anger, i håb om at lede dem tilbage til menigheden.

I det første århundrede var der nogle, som forlod troen på grund af skamløs adfærd. Andre forlod den på grund af frafaldnes lære (1. Joh. 2:19). Det samme sker blandt Jehovas Vidner i dag. I den senere tid har det desværre hvert år været nødvendigt at udstøde titusinder, som har begået overtrædelser og ikke ændret sind. Nogle af disse har været fremtrædende ældste. De samme bibelske krav gælder for alle (Jak. 3:17). Jehovas Vidner er klar over, at de må bevare organisationen ren i moralsk henseende for fortsat at kunne have Jehovas godkendelse.

(Jehovas Vidner – Forkyndere af Guds rige, 1993: 186-187).

TEKST 5.5 JEG LEVEDE ET LIV UDEN FRIHED

En lettelse

Han føler, at en kæmpe byrde er blevet løftet fra hans skuldre, og han er lettet over, at han ikke længere behøver at tænke over alle mulige påbud og krav.

– Jeg følte mig ikke længere som et Jehovas Vidne. Det føltes helt forkert inden i. Det var bare ikke mig mere, siger Kristian.

Han indrømmer, at det var en meget svær beslutning at tage, fordi han følte, at han havde et ansvar overfor fællesskabet hos Jehovas Vidner.

–Men jeg har på intet tidspunkt fortrudt min beslutning, forsikrer Kristian.

Foragt for sin mors valg

Kristian har stadig kontakt med sin familie, hvor både hans mor og bror er Jehovas Vidner, hvorimod hans far ikke er medlem af bevægelsen.

- Min troende familie vil gerne være sammen med mig, men der er ting, de ikke vil snakke om, som fx religion. Det er underligt ikke at kunne snakke om alting med sin familie, fortæller Kristian. Han mangler lidt sin mor og føler, at hun elsker ham på betingelser.
- Jeg foragter min mor for, at hun vælger en væsentlig del af mig og min fortid fra. Hun vil ganske enkelt ikke tale om den, siger han.

Vennerne hilser ikke

De venner, han havde som Jehovas Vidne, har han ingen kontakt til i dag.

- Hvis jeg ser dem på gaden, så hilser de ikke, fortæller Kristian.
- Da jeg vendte Jehovas Vidner ryggen, så vendte jeg automatisk dem ryggen, følte de. Men det er jo faktisk dem, der har vendt mig ryggen. Når man er Jehovas Vidne, har man også sagt ja til at fornægte venner, der forlader Jehovas Vidner.

Vanskelige teenageår

- Da jeg var teenager, var jeg i stor konflikt med mig selv. Man lever i en helt anden verden som Jehovas Vidne. Måden at tænke på om liv og død, rigtigt og forkert, fortæller Kristian.

Han ville bare gerne være som alle andre unge. Han ville prøve grænser af, men i stedet var der andre, der satte dem for ham.

- De ældste i menigheden forstår altså ikke de unges behov og problemer, konstaterer Kristian.
- Mange unge hos Jehovas Vidner lever et dobbeltliv. De går til menighedens møder en dag og til drukfest en anden. Det har jeg da også selv gjort, indrømmer Kristian.
- Menigheden er ikke god til at hjælpe de unge.

Dette fandt Kristian selv ud af, da han som 18-årig stod med problemer, fordi han havde gjort noget forkert, nemlig haft sex inden ægteskabet.

- De fokuserede kun på det forkerte og ikke på de problemer, der lå bagved. Jeg følte mig vurderet på mine gerninger og ikke på min person.

Sit eget liv

Med den bedste overbevisning forsøgte han at leve op til kravene og troede på, at det ville blive bedre, når han levede på den rigtige måde, men det lykkedes aldrig.

Det var først, da han forlod Jehovas Vidner som 21-årig og kort efter blev udstødt, at han startede med at leve sit liv, som han gerne selv ville.

(Nanna Føns: "Jeg levede et liv uden frihed", *Jydske Vestkysten* Esbjerg, 9. august 2005).

Jeg er opvokset på Bornholm, og det er jo et lille beskyttet miljø. Der er omkring 50.000 mennesker på Bornholm, og i dag er der vel en 170 Jehovas Vidner. Jeg har en store- og en lillesøster, og vi er vokset op i Sandheden. Og jeg var sådan set meget taknemmelig for min opvækst men alligevel begyndte jeg at glide væk fra det, da jeg var en 13-14 år. Jeg gik med mor og far til møder, men det interesserede mig ikke så meget. Så jeg vidste godt, at jeg havde fået noget kundskab og viden fra mine forældre, men det interesserede mig ikke, og desuden mente jeg egentlig, at jeg gik glip af for meget. Så da jeg var en 15-16 år, stoppede jeg helt.

S: Hvad var det, du gik glip af?

R: De andre gik i byen til fester og måtte ryge og sådan, og der måtte jeg holde mig tilbage. Så jeg følte, at jeg havde begrænsninger, og at jeg gik glip af noget. Et eller andet sted vidste jeg godt, at troen var rigtig og det rigtige for mig, men jeg ville ikke rigtig betale prisen. Så da jeg flyttede hjemmefra, valgte jeg det fra. Jeg kom og spiste hos mine forældre og sådan, men gik på diskotek om aftenen og drak og røg. Så flyttede jeg hjemmefra, og så gik jeg helt i stå.

S: Hvad sker der ved, at man går på diskotek om aftenen og drikker og ryger?

R: Altså, jeg var ikke døbt Jehovas Vidne, så der skete jo egentlig ikke noget. Jo, der kom nogle Ældste og snakkede med min far, og mine forældre prøvede også at appellere til mig, men når jeg kigger tilbage, synes jeg også at jeg har fået for vide tøjler. Der var ikke skarpe nok grænser. Jeg fik lov til at gå på diskotek og sådan, selv om jeg i starten skulle komme hjem på bestemte tidspunkter. Så fik jeg lov til mere og mere, uden at der skete noget. Bortset fra at mine forældre blev kede af, at jeg ikke kom til møderne. – Det vil sige, jeg kom en gang imellem. For jeg flyttede til en anden by, og det er jo sådan, at mange af dem, som man kender, er Jehovas Vidner, så man kunne mødes med dem til møderne. Men jeg var så væk fra Sandheden – øh, ja, altså vi kalder Jehovas Vidner for Sandheden, halvandet år. Og så fandt jeg egentlig ud af, at det, jeg troede jeg gik glip af, faktisk var fuldstændigt ligegyldigt. Jeg blev træt af det. Det som jeg troede skulle give mig glæde og en hel masse, var i virkeligheden lige meget.

S: Hvordan skete det?

R: Joeh, det startede med, at jeg blev træt af at gå i byen. Det var bare det, som vennerne gjorde. Men efterhånden såeh... jo vi grinede og

havde det sjovt, men bagefter var der jo ikke noget! Så begyndte jeg at tænke over, om man ikke skulle give Jehovas Vidner en chance. Om man ikke skulle prøve at leve som et Jehovas Vidne.

S: Talte du med venner i bevægelsen?

R: Ja, vi var jo sådan et slæng, som alle var "dårlige eksempler på Jehovas Vidner", men der var én, som gik i byen med os andre, men måske ikke skabte sig helt så tosset, og ham begyndte jeg at snakke med. Jeg havde jo brug for hjælp, og jeg kunne ikke se, hvordan jeg skulle komme videre. Men igennem ham – det var en kammerats svoger, som var Jehovas Vidne – var der en, som spurgte mig, om jeg ville have et bibelkursus. Det tog jeg imod med kyshånd. På det tidspunkt vidste jeg ikke, om det skulle være det, men jeg ville give det en chance. Og så begyndte vi at læse Biblen en gang om ugen, og jeg begyndte at komme i hans familie. Og det var rigtigt godt!

(Interview med mand, 23 år, Jehovas Vidner).

Jehovas Vidner har stringente forordninger for hele medlemmets liv, mange regler, mange møder, mange forpligtigelser. Spørgsmålet er, om ikke det er en af de ting, som tiltrækker mange i bevægelsen. I modsætning til majoritetssamfundet er vidnerne sikre på deres liv. På hvad der er rigtigt og forkert, sandt og falskt. På hvad de må og ikke må. På hvad der sker, hvis de går imod reglementet. Denne sikkerhed kan være en betryggende ramme for et liv. Problemerne opstår, hvis man finder denne sikkerhed omklamrende og begrænsende.

Historie

Jehovas Vidner har i dag 205 menigheder fordelt på 153 rigssale rundt omkring i landet. De lidt under 15.000 Jehovas Vidner, som statistikken opregner, betegner de medlemmer, som aktivt forkynder – fx ved at stemme dørklokker. Småbørn, ikke-døbte og gamle regnes ikke med i statistikken. Bevægelsens medlemskab er let faldende. Den største tilgang af medlemmer sker ikke blandt etniske danskere, men blandt indvandrede, blandt hvilke der missioneres målrettet. Således

Tabel 5.1 Antal Jehovas Vidner i Danmark 1989–2001 (*Danmarks Statistiske årbøger 1990–2002*).

1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
16 147	16 518	16 557	16 632	16 457	16 358	16 329	16 111	15 931	15 234	15 071	14 885	14 672

(Jehovas Vidner blev godkendt som trossamfund i 1970, men blev først optaget i statistikken fra 1989 og er derfor først med i statistikken for dette år).

er der p.t. 23 fremmedsprogede grupper, der fungerer som en del af en almindelig menighed, og 9 fremmedsprogede menigheder, der fungerer fuldt selvstændigt. Størstedelen af danske Jehovas Vidner er dog født og opvokset i bevægelsen og har kusiner, fætre, tanter og onkler, der også er det. De ældste familier i Jehovas Vidner tæller i dag 6. generation af medlemmer, og at være 3.-generationsmedlem er meget almindeligt.

Jehovas Vidner kom til Danmark samtidig med den vækkelsesbølge, der dominerede Danmark i sidste halvdel af det 19. århundrede og hvor andre af de religiøse minoriteter, som i dag fungerer i landet også etablerede sig, fx Frelsens Hær, Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige (mormonerne) og baptister. Flere af bevægelsens første medlemmer kom fra familier, der havde gjort sig bemærket inden for Indre Mission eller den grundtvigianske bevægelse, og medlemmerne af Vagttaaarselskabet (Jehovas Vidners daværende navn) lignede da også medlemmerne af vækkelsesbevægelserne i ønsket om en mere personlig udgave af kristendom.

KRISTNE RELIGIØSE BEVÆGELSER

Baptisterne har virket i Danmark siden starten af 1800-tallet, men fik sit gennembrud i 1880'erne. Baptisterne praktiserer voksendåb, ud fra tanken om, at den enkelte selv skal vælge at blive kristen. Tilslutningen til bevægelsen er faldende. Der

er omkring 5000 medlemmer i hele landet.

Mormonerne kom til Danmark i 1850, umiddelbart efter at grundloven havde proklameret religionsfrihed. Den første ikke-engelske oversættelse af Mormons bog (som i følge mormonerne er et helligt skrift på linje med Biblen) var den danske fra 1851. Modstanden mod mormonerens troslære og lovningen om bedre forhold i USA fik mange mormoner til at emigrere. I dag betegner omkring 10 % af Utahs befolkning sig som efterkommere af danske mormoner. I Danmark findes omkring 4500 mormoner, flest i København.

Pinsemissionen kom til Danmark omkring år 1900, hvor de gamle vækkelser var ved at dø ud. Pinsekirkerne lægger stor vægt på Helligåndens indvirkning i den nutidige verden, som det ses i form af tungetale (dvs. at Helligånden taler gennem det enkelte menneske, som det beskrives i det nytestamentlige skrift Apostlenes Gerninger 2, 1-4). I pinsekirkerne praktiseres også håndspåbyggelse og åndeuddrivelse. I dag har bevægelsen omkring 5000 medlemmer i Danmark men tilgangen er stigende, ikke mindst pga. den store vægt på personlig omvendelse og aktiv deltagelse.

Mission har fra begyndelsen spillet en stor rolle. Allerede fra januar 1900 kunne bevægelsens første missionær i Danmark,

den dansk-amerikanske skomager Sophus Winter, præsentere en dansk oversættelse af *Zions Vagt-taarn*, bevægelsens første blad, så missionærerne havde dansksproget materiale at vise frem. Siden 1904 er Jehovas Vidners skrifter udkommet regelmæssigt i Danmark – på dansk.

RELIGIØS ORGANISATION

Religiøs organisation. Religiøse grupper kan karakteriseres ved hjælp af deres medlemskab (bliver medlemmerne primært født ind i bevægelsen, eller er de 1.- generations-konvertitter?), deres grad af organisation (flad struktur eller hierarki?), historie (nystartet gruppe eller gammel organisation?), krav til medlemmerne (antal timer, som forventes brugt i den religiøse bevægelse?), forhold til det omkringliggende samfund (spændt forhold eller harmonisk forhold?), forhold til andre religiøse grupper (accepterende eller afvisende?) og verdenssyn (betragtes denne verden som syndig, ligegyldig eller værd at ændre?). De religionssociologiske fagtermer skelner mellem begreber som kulter, sekter, denominationer og kirker. Små, nystartede grupper betegnes ofte kulter, større grupper, der bryder ud fra etablerede organisationer, betegnes sekter, store grupper, der ikke har majoritetsstatus, kaldes denominationer og gamle etablerede grupper betegnes kirker.

Etablering af bevægelsen

Bevægelsens grundlægger, amerikaneren Charles Taze Russell (1852-1916) havde oprindeligt grundlagt bevægelsen som en bibelstudiekreds, hvis mål var at vende tilbage til de kristne kilder. Ifølge hans opfattelse havde de store kirker forvrænget Biblens budskab og blandet hedenske forestillinger ind i de hellige tekster. For at nå tilbage til det egentlige budskab måtte man derfor så at sige starte forfra. Selv om Russell var i opposition til majoritetskirkerne, er der dog ikke noget, der tyder på, at han til at begynde med var interesseret i at skabe en egentlig ny religiøs bevægelse. Dette var et resultat af en senere udvikling, som også afspejler sig i navnet. I begyndelsen af bevægelsens eksistens var Jehovas Vidner kendt som "Bibelstuderne" eller blot "Russelliternes". Bevægelsens store vægt på mission indebar, at bevægelsen spredte sig til store dele af især Europa i løbet af det 20. århundredes første årtier, og efterhånden skabtes en identitet som en selvstændig religiøs gruppe. Dette afspejles i, at bevægelsen i 1931 tager navneforandring til sit nuværende navn: Jehovas Vidner. Gennem det næste mere end halve århundrede stabiliserede bevægelsen sig, i Danmark bl.a. ved udbredelse til Grønland og Færøerne og indkøb af det nuværende landskontor i Holbæk, hvor der er tilknyttet en større grund til jordbrug og bebyggelse.

Fra kontrovers til accept:

Blodtransfusioner og værnepligt

I løbet af de sidste årtier er Jehovas Vidner i Danmark blevet mindre kontroversielle. Dette er resultatet af en udvikling, som er gået begge veje. Dels har majoritets-

samfundet i Danmark i højere grad accepteret Jehovas Vidner, dels har Jehovas Vidner i højere grad accepteret samfundsfænomener. Et eksempel på førstnævnte er, at Jehovas Vidner i 1970 fik vielsesbemyndigelse og dermed blev blåstempelt af den danske stat som religiøs bevægelse. Et lignende eksempel er, at vidnernes afstandtagen fra blod også er blevet anerkendt. Hvor det tidligere var accepteret

at give Jehovas Vidner blod uden at informere dem om det, eller at give dem det under bedøvelse, er der i dag vedtaget lovgivning på området. I Lov om Patienters Retsstilling indgår der i dag en paragraf (§ 15), hvor det fastslås, at der ikke må gives blod til nogen uden deres samtykke. Jehovas Vidner kan derfor på baggrund af denne lov afvise at få transfusioner.

TEKST 5.7 SELVBESTEMMELSE I SÆRLIGE TILFÆLDE: AFVISNING AF AT MODTAGE BLOD

§ 15. En behandling, der indebærer transfusion af blod eller blodprodukter, må ikke indledes eller fortsættes uden patientens informerede samtykke.

Stk. 2. Patientens afvisning af at modtage blod eller blodprodukter skal være givet i forbindelse med den aktuelle sygdomssituation og være baseret på information fra sundhedspersonen om de helbredsmæssige konsekvenser af at undlade tilførsel af blod eller blodprodukter ved behandlingen.

Stk. 3. Såfremt det strider mod en sundhedspersons etiske opfattelse at udføre en behandling uden anvendelse af blod eller blodprodukter, er vedkommende ikke forpligtet hertil, og patienten skal henvises til en anden sundhedsperson, medmindre der foreligger et tilfælde af påtrængende nødvendig lægehjælp, jf. § 7, stk. 1, i lov om udøvelse af lægegerning.

(Lov om patienters retsstilling LOV nr. 482 af 1. juli 1998. Kapitel 3: Selvbestemmelse i særlige tilfælde: Afvisning af at modtage blod, www.retsinfo.dk).

Jehovas Vidner har imidlertid også selv udviklet sig. Et eksempel på dette er i forhold til spørgsmålet om værnepligt. Hvor mandlige medlemmer tidligere ikke måtte aftjene værnepligt, heller ikke som militærnægtere (hvorfor Jehovas Vidner i midten af det 20. århundrede blev fængslet), er holdningen i dag en anden, og det er muligt at aftjene civil værnepligt. I forhold til spørgsmålet om blodtransfusioner har Jehovas Vidner også nuanceret deres holdning, i takt med at behandlingsmetoderne er blevet mere forfinede: Hvor man tidligere gav såkaldt fuldblod, dvs. alle dele af blodet, er det gennem de

sidste årtier blevet muligt at dele blodet op i såkaldte blodderivater, dvs. vand, æggehvidthoffer osv. og kun give patienten det derivat, som er nødvendigt. Denne praksis har Jehovas Vidner anerkendt siden 1959, hvor den amerikanske ledelse besluttede, at "Det vil være overladt til den enkelte at skønne, hvorvidt han vil acceptere sådanne former for lægebehandling eller ej". I takt med at denne form for transfusion er blevet udbredt, ser det ud til at et, af de større kontroverser med majoritetssamfundet dermed bliver mindre.

TEKST 5.8 VIL JEHOVAS VIDNER ACCEPTERE EN BEHANDLING MED SMÅ BLODDERIVATER?

Jehova Gud gjorde det tydeligt for menneskehedens fælles stamfader Noa, at blod skal behandles som noget særligt (1. Mosebog 9:3,4). I de love Gud, senere gav fortidens Israel, blev det fremhævet, at blodet var helligt. Det fremgår af følgende bud: "En hvilken som helst mand af Israels hus eller fastboende udlænding... som spiser noget som helst blod – den sjæl som spiser blodet – vil jeg rette mit ansigt imod." En israelit, der overtrådte Guds lov, bragte skyld over folket, og Gud tilføjede derfor: "Jeg vil udrydde ham af hans folks midte" (3. Mosebog 17:10). Mange år senere fastslog apostlene og de ældste i Jerusalem ved et møde, at kristne skal "afholde sig fra blod". Dette var lige så ufravigeligt som at afholde sig fra umoralitet og afgudsdyrkelse. – Apostelgerninger 15:28, 29.

Hvordan adlød datidens kristne buddet om at "afholde sig fra blod"? Ved ikke at indtage blod under nogen form. De spiste hverken kød fra dyr, som blodet ikke var løbet af, eller fødevarer, der var tilsat blod, for eksempel blodpølse. De tog Guds lov alvorligt. – 1. Samuel 14:32, 33. [...]

I "Spørgsmål fra læserne" i Vagttårnet for 1. juni 1990 blev det bemærket, at plasmaproteiner (derivater) bevæger sig fra en gravid kvindes blodbane over i fosterets separate blodkredsløb. Modern overfører således immunglobuliner, som opbygger barnets immunforsvar. En anden

proces medfører, at de iltbærende bestanddele i fosterets røde blodlegemer efter deres normale livscyklus bliver omdannet til blandt andet bilirubin, som via placenta (moderkagen) finder vej ind i moderens organisme og fjernes sammen med hendes affaldsstoffer. Nogle kristne vil måske konkludere, at eftersom blodderivater naturligt kan passere fra én person til en anden, kan de gå med til at modtage et blodderivat, der er udvundet af røde eller hvide blodlegemer eller af plasma.

Når nu meningerne er delte, og når det er individuelt, hvad samvittigheden godtager, er det så ikke underordnet, hvad man beslutter? Nej, det er et alvorligt spørgsmål. Men det grundlæggende er enkelt. Som det fremgår af denne redegørelse, afviser Jehovas Vidner både behandling med fuldblod og med blodkomponenter. Biblen viser, at kristne skal "afholde sig fra det der er ofret til afguder og fra blod og fra utugt". (Apostelgerninger 15:29) Når det drejer sig om derivater af en af blodets hovedkomponenter, påhviler det den enkelte kristne at træffe sin personlige afgørelse i overensstemmelse med sin samvittighed, efter omhyggelig overvejelse under bøn.

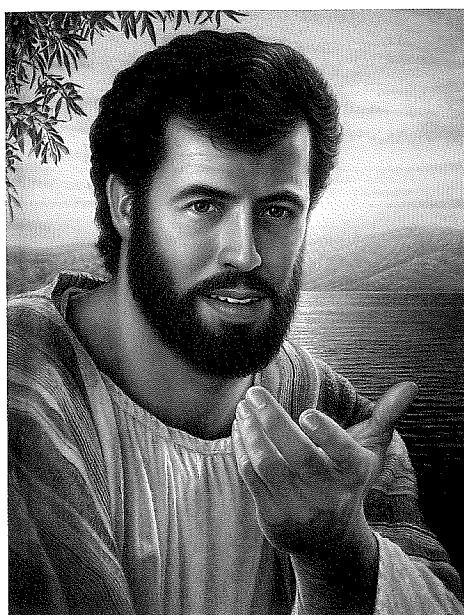
(Vagttårnet, 15 juni 2004: 29-31).

Hvor danske er danske Jehovas Vidner?

Mange af de skikke og traditioner, som kendetegner danskere som national gruppe, er således noget Jehovas Vidner tager afstand fra. Jehovas Vidner er etnisk set overvejende danske og har efterhånden eksisteret i Danmark i over hundrede år. I langt den overvejende del af menighederne tales der dansk, og al litteratur oversættes til dansk. I påklædning, erhverv, madkultur og boligformer er Jehovas Vidner ikke til at kende fra majoritetsbefolkningen. Men i modsætning til majoritetsgruppen er mange af de traditioner og ritualer, som kendetegner "danskere" enten lodret forbudte

eller ikke praktiserede: Jul anses for en hedensk skik, nytårsaften, fastelavn og sankthans ligeså. Kongehuset ses som en *verdslig* magt, ikke som en særlig familie. Hvad angår landskampe, så anses deltagelse på stadionet for at være en dårlig ide pga. stemningen – men kampen ses på fjernsynet.

Historisk set har Jehovas Vidner ikke støttet, at medlemmerne tog længerevarende uddannelser i stedet for at engagere sig i bevægelsen. Udviklingen i Danmark har dog betydet, at medlemmerne ikke kan nøjes med folkeskolen, men må få mindst en ungdomsuddannelse. Ligeledes arbejder halvdelen af de gifte kvindelige medlemmer nu uden for hjemmet. Der er dog stadig tale om en

Jesus. Jehovas Vidners fremstilling af Jesus er præget af den tidsalder bevægelsen er opstået i. Det gælder dels materialevalget, idet billedet er lavet på baggrund af et oliemaleri, dels forestillingen om en velsoigneret, velklippet og bløjet Jesus.

lavere erhvervsfrekvens blandt kvinderne i Jehovas Vidner end hos resten af befolkningen.

Jehovas Vidner bærer desuden præg af, at bevægelsen ledes fra USA. Det er her "Det styrende Råd" (bevægelsens ledende organ) hører til, og det er her, at bevægelsens omfattende litteratur, heriblandt Vagttårnet og Vågn Op! forfattes. Al litteratur oversættes fra det amerikanske forlæg på landskontoret i Holbæk og læses på dansk. Da artiklerne primært skrives hos og af det amerikanske hovedkvarter, bærer bladene præg af den amerikanske kontekst. Indholdet er rettet mod hele verden, ikke målrettet til Danmark. Den velkendte tegnestil med især bibelske motiver har også i højere grad udgangs-

punkt i en amerikansk æstetik, end en dansk-skandinavisk. På trods af bevægelsens lange historie i Danmark og store tilslutning bærer Jehovas Vidner i høj grad præg af, at den er opstået i en tidsalder, hvor kommunikationen mellem Danmark og resten af verden har været stadig stigende.

Da de kristne minoriteter i Danmark er små (bortset fra Jehovas Vidner overstiger medlemstallet af de kristne minoriteter sjældent 5000 personer, dvs. en promille af den danske befolkning) findes bevægelsernes hovedorganisationer i udlandet. Spørgsmålet er derfor om medlemmerne af de kristne minoriteter ikke bliver nødt til at orientere sig internationalt?

Rigssalenes og stævnehallernes indretning

Jehovas Vidners forsamlingshuse kaldes rigssale. De har ingen ydre arkitektoniske særtræk, hvilket er karakteristisk for minoritetsbevægelser, som ikke skal "larme" for meget. Rigssalene rundt i Danmark afspejler i deres ydre mere omgivelserne (fx det årti de er bygget i), end de tilstræber at ligne hellige bygninger. Indvendig er rigssalene ens bygget op, ikke blot i Danmark, men i hele verden: Der er en stor sal, som regel med opklappelige, polstrede stole, hvor der på ryglænet med jævne mellemrum sidder mikrofoner, idet Jehovas Vidners møder ofte har karakter af spørgsmål/svar sessioner. Der er desuden et podium i hele rummets længde med en talerstol, ekstra stole samt en pult til at kontrollere lyden. Der er ingen udsmykning på væggene bortset fra et bibelcitater, der udskiftes fra år til år. Foruden den store sal vil der være

Rigssale. Gennem årene har rigssale udviklet særtræk, der gør det muligt at identificere dem som netop Jehovas Vidners samlingssted. Ovenstående billede ledsager en artikel, der beskriver sand og falsk tro. Mens personer, der aldrig har været i en rigssal, måske vil have svært ved at identificere lokaliteten, vil et Jehovas Vidne øjeblikkeligt genkende rummet som en rigssal.

møderum af forskellig størrelse, bibliotek samt rum til opbevaring af bevægelsens publikationer.

I lighed med andre træk ved Jehovas Vidner bærer bevægelsens bygninger præg af, hvornår Jehovas Vidner er dannet. Arkitekturen er moderne, funktionerne ligeså. Nogle elementer fra andre kristne retningers traditionelle hellige bygning kan dog genfindes hos Jehovas Vidner: Der foregår kun bestemte handlinger i en rigssal. Ud over de regelmæssige møder holdes der bryllupper og begravelser. En rigssal kan således ikke bruges til fx en selskabelig sammenkomst. Den formelle påklædning til hellige bygninger er også bevaret. Når vidner går i rigssalen, klæder de sig formelt på: kvinder i kjole eller ne-

derdel, mænd i slips og jakkesæt. Ud over rigssale har Jehovas Vidner i Danmark to stævnehaller, en på Sjælland (i Herlufsmagle) og en i Jylland (i Silkeborg). Disse stævnehaller bruges til at samle Jehovas Vidner fra flere dele af landet til de regelmæssige stævner (se nedenfor). Det er udelukkende stævnehallerne, der har dåbsbassiner, idet det er ved stævnerne, dvs. i overværelse af medlemmer fra hele området, ikke blot den lokale menighed, at nye medlemmer døbes. I lighed med rigssalene kan stævnehallerne heller ikke bruges til andre formål end religiøse.

Religionsvidenskabeligt er det muligt at karakterisere Jehovas Vidners bygninger med samme betegnelser som de andre kristne kirker: Der er lokale hel-

ligdomme og centrale helligdomme med bestemt rituelt brug. De bærer blot præg af den historiske kontekst, som de er opstået inden for.

Ritualer

Det gælder for mange af de kristne protestantisk inspirerede minoriteter, at der ikke er mange formelle ritualer. Protestantismens grundlæggere ville tilbage til kristendommens første tid og søgte derfor at skrælle de ritualer væk, som var kommet til gennem historien. Dette gælder også for Jehovas Vidner. Vidnerne fremhæver selv, at de ikke har sakramenter eller ritualer, bortset fra dåben og mindemåltidet, hvor Jesus' sidste måltid med disciplene fejres.

Dåb

Dåben er Jehovas Vidners eneste "egentlige" ritual og fungerer samtidig som indmeldelse i bevægelsen. Derfor er det en voksendåb: Den enkelte dåbskandidat skal selv kunne stå inde for sit løfte til Gud. Bevægelsens regler, fx i forhold til udstødelse, træder først i kraft efter dåben. Alderen for dåbskandidater svinger meget. Fra store børn (14-16 år, eller yngre) til voksne.

Dåben foregår ved et stævne, hvor alle dåbskandidaterne efter et foredrag, hvor de siger ja til nedenstående spørgsmål, nedsænkes i vand. Efter dåben vil der ofte være en form for festligholdelse af begivenheden, men den gentages ikke, sådan at dåbsdagen træder i stedet for fx en fødselsdag.

TEKST 5.9 KRAVENE TIL DÅB

Før kandidaterne når frem til dåben, har de alle, sammen med de ældste i deres menighed, omhyggeligt gennemgået Biblens vigtigste lærepunkter og de retningslinjer, der gælder for kristen adfærd, så menigheden har kunnet sikre sig, at de opfylder kravene til dåb. Beslutningen om at lade sig døbe er altså på ingen måde en pludselig, følelsesbetonet reaktion. Nej, enhver har for sit eget vedkommende "bedømt hvad der er Guds gode, velbehagelige og fuldkomne vilje", og har derefter ønsket at underlægge sig denne vilje. – Romerne 12:2.

Ved slutningen af dåbsforedraget under områdestævnet vil dåbskandidaterne være i stand til med fuld forståelse og oprigtig værdsættelse at svare bekræftende på to enkle spørgsmål som skal vise, at de forstår hvad det indebærer at følge Kristi eksempel. Det første spørgsmål lyder:

Har du på grundlag af Jesu Kristi offer angret dine synder og indviet dig til Jehova for at gøre hans vilje?

Det andet spørgsmål lyder:

Er du indforstået med, at du ved din indvielse og dåb bekender dig

som et af Jehovas Vidner, der tjener i forening med den menighedsorganisation, Gud leder ved sin ånd?

Når kandidaterne har svaret ja til disse spørgsmål, har de vist, at de har den rette hjertetilstand til at kunne underkaste sig den kristne dåb.

("Vi underlægger os Jehova ved vor indvielse", *Vagttårnet*, 1 1985: 29).

Mindehøjtiden

En gang om året fejrer Jehovas Vidner en mindehøjtid, hvor alle medlemmer og interesserede samles for at erindre Jesus' sidste måltid med disciplene. Mindehøjtiden fejres på samme dag som Jesus sidste måltid med disciplene, dvs. Den dag, som andre kristne retninger kalder skærtorsdag. Tidsmæssigt er datoerne dog ikke altid sammenfaldende, idet Jehovas Vidner følger den jødiske kalender, hvor de regner med den 14. nisan (nisan er en månedsbetegnelse, som bruges i Biblen, den regnes for årets første måned).

Mindehøjtiden kan dermed falde på alle ugens dage.

Ved mindemåltidet er der først et foredrag på omkring en time og derefter rækkes et fad med usyret brød og et bæger med vin fra hånd til hånd blandt de forsamlede. Det er dog kun ganske få, hvis nogen overhovedet, der spiser af brødet og drikker af vinen. Dette skyldes, at det kun er de Jehovas Vidner, som har "det himmelske håb", dvs. regner med at leve i Himmelen efter dommedag (se nedenfor), der "nyder symbolerne". For resten af de tilstedeværende er mindehøjtiden en bekræftelse af deres tro.

TEKST 5.10 EN HØJTID, DER OGSÅ BERØRER DIG

Da Jesus Kristus var på jorden, indstiftede han en højtid til Guds ære. Det er den eneste religiøse højtid, han direkte har befale sine disciple at holde. Den kaldes Herrens aftensmåltid og er også kendt som den sidste nadver. [...]

Apostlen Paulus kaster lys over højtiden til minde om Kristi død med ordene: "Jeg har modtaget fra Herren, hvad jeg også har overleveret jer, at Herren Jesus i den nat, da han skulle overgives, tog et brød og efter at have takket brækkede det i stykker og sagde: "Dette betyder mit legeme, som er til gavn for jer. Bliv ved med at gøre dette til minde om mig." Og på samme måde tog han bægeret efter aftens-

måltidet, idet han sagde: "Dette bæger betyder den nye pagt i kraft af mit blod. Bliv ved med at gøre dette, så ofte som I drikker det, til minde om mig. For så ofte som I spiser dette brød og drikker dette bæger, forkynder I Herrens død, indtil han kommer" – 1. Korinther 11:23-26. [...] Til dem der skulle nyde brødet og vinen, sagde Jesus: Bliv ved med at gøre dette til minde om mig" (1. Korinther 11:24) Herrens aftensmåltid bliver også ofte kaldt mindehøjtiden eller højtiden til minde om Kristi død. [...]

Den sidste aften Jesus var sammen med sine disciple, indgik han også selv en pagt med dem. Han sagde: "Jeg indgår en pagt med jer, ligesom min Fader har indgået en pagt med mig, om et rige." (Lukas 22:29). Det er pagten om Riget. Antallet af ufuldkomne mennesker, som er parthavere i denne pagt om Riget, er 144.000. Efter at være blevet oprejst til liv i himmelen skal de herske sammen med Kristus som hans medkonger og medpræster (Åbenbaringen 5:9, 10; 14:1-4). Følgelig er de både parthavere i den nye pagt med Jehova Gud og i pagten om Riget med Jesus Kristus. Kun de kan med rette nyde af symbolerne ved Herrens aftensmåltid. [...]

Behøver man at nyde mindehøjtidens symboler for at få gavn af Jesu genløsningsoffer og opnå evigt liv på jorden? Nej. Der er ikke noget i Biblen, der tyder på at gudfrygtige mennesker som Noa, Abraham, Sara, Isak, Rebekka, Josef, Moses eller David efter deres opstandelse nogen sinde vil komme til at nyde disse symboler. Men de må ligesom alle andre, der ønsker evigt liv her på jorden, tro på Gud og Kristus og på, at Jehova har tilvejebragt Jesu genløsningsoffer (Johannes 3:36; 14:1.) For at opnå evigt liv må du også vise en sådan tro. Når du er til stede ved den årlige fejring af denne højtid, vil du blive mindet om dette store offer, og det vil sikkert øge din værdsættelse af det.

("En højtid der også berører dig", *Vagttårnet*, 15. marts 2004: 3-7).

Religiøs praksis

Ud over disse ritualer, som vidnerne har tilfælles med de andre kristne grene, har Jehovas Vidner gennem sin eksistens udviklet en række ritualer og ritualiserede handlinger, der bekræfter vidnerne som en særskilt bevægelse og understreger dens moderne kontekst.

Møder

Jehovas Vidner holder møde tre gange om ugen. Den teokratiske skole og tjenestemødet holdes en hverdagsaften. Ved den teokratiske skole øves tale teknik og missions teknik, ved tjenestemøderne diskuteres bibelske og missionsfaglige emner. Om søndagen er det et offentligt fore-

drag efterfulgt af det ugentlige bibelstudium over en artikel i *Vagttårnet*. Dette vagttårnsstudie regnes for ugens vigtigste møde. Principielt er alle møder offentlige, men søndagens er det mest udadrettede. Deraf navnet 'offentligt foredrag'. Disse ovennævnte tre møder holdes i rigssalen, men derudover holdes der et ugentligt studiemøde i private hjem, hvor menigheden er delt op i mindre grupper

Møderne afspejler, i navn og indhold, Jehovas Vidners moderne oprindelse: Formen bærer præg af moderne skolesystem, der er ikke et fast præsteskab, og retoriske kundskaber er naturligvis indarbejdet i de faste møder, da beherskelse af taleteknik er nødvendigt for at kunne missionere.

Stævner

Jehovas Vidners tilbagevendende stævner er en tradition, som blev grundlagt ved

bevægelsens begyndelse, og som i løbet af 1950'erne voksede til internationale dimensioner. I begyndelsen samledes Jehovas Vidner regelmæssigt til ét stort internationalt stævne, men siden 1958 har stævnerne været delt op i forskellige verdensdele. Selv om oplysningerne om især de internationale stævner spredes vidt og bredt til offentligheden, er stævnerne primært rettet mod medlemmerne selv. Til stævnerne mødes Jehovas Vidner fra hele landet med delegerede fra hele verdenen og repræsentanter fra Jehovas Vidners ledelse. Stævnerne understreger således Jehovas Vidners internationale tilsnit som en bevægelse med medlemmer over hele kloden. Dette kan også ses i en af traditionerne for stævnet: Adskillige møder op i folkedragt fra det område, de kommer fra, hvad der er en udpræget *photo-opportunity* for resten af deltagerne.

TEKST 5.11 SOMMERSTÆVNEN 2003

Talerne, som stævnets program er bygget om omkring, er fokuseret på det daglige liv. De små positive oplevelser: når en lærer, en skolekammerat, en kollega overbevises om "Sandheden"; når det lykkes at afsætte 12 blade på en dag; når unge mennesker trods jævnaldrendes pres formår at "forblive i Sandheden". Når depression og sygdom overvindes. Formaninger om vigtigheden af det daglige studium af Biblen, af den daglige bøn, den daglige forkyndelse pointeres. Det er tydeligt, at det bedste, et Jehovas Vidne kan bruge sin tid på, er at forkynde, og der er mange solstrålehistorier især om unge mennesker, som fx får mulighed for at være hjælpepionerer, selv om de går i skole, eller holder foredrag i skolen om Jehovas Vidner. Men termen 'uangribelighed' går også igen. Vidnerne opfordres til at være uangribelige i alt og derfor fremhæves gode elever, god (særlig pålidelig og ærlig) arbejdskraft og eksempler, hvor majoritetsamfundet har givet udtryk for deres påskønnelse af respekt for Jehovas Vidner.

Materiel formåen er ikke en prioritet. Så længe man får, hvad man har brug for, skal man ikke stræbe efter mere. Opfordring til mådehold og ydmyghed er gennemgående. "At sige nej til sig selv" er centralt. Jehovas Vidner tjener en sag, der er større end det enkelte menneske. Personlig excellence er derfor ikke et mål i sig selv. Der var opfordringer til at huske på, at folk i tjenesten, som er yngre eller mere uerfarne, sagtens kan hjælpe med opståede problemer. Der kan dog anes en graduering gennem foredragene: Det er godt at være med i Betel-familien. Det er flot at være hjælpepioner, men flottere at være pioner. Det er særligt at være missionær. Det er godt at være fra en gammel familie af Jehovas Vidner.

Min kontaktperson fortalte, at stævnet her på Brøndby Stadion blot er ét ud af mange rundt i verden, som dog dette år alle har samme tema, samme program og i det hele taget samme opbygning. Under stævnet mødte vi et amerikansk vidne, som flyttede over til den danske afdeling (stævnet var opdelt i en dansk, en engelsk og en tamilsk afdeling). Jeg spurgte ham, hvor meget han kunne få ud af foredragene på dansk – hvortil han svarede, at han kunne forstå det meste, fordi han tidligere på sommeren havde været til stævne i San Diego og derfor kunne følge med gennem sine noter). Programmerne er med andre ord enslydende over hele verden.

(Feltarbejdsnoter).

Forkyndelse

Det samme, der kan siges om stævnernes funktion som identitetsskabende faktor, kan siges om forkyndelse. Når Jehovas Vidner går fra dør til dør, eller tilbyder *Vagttårnet* eller *Vågn op!* til forbigående afregnes det time for time på medlemmets forknyderkort. Ønsker det enkelte medlem at være mere aktiv, kan han eller hun melde sig som enten pioner eller

hjelpepioner. Pionerer forpligter sig til at forkynde 850 timer om året, hjælpepionerer til 600 timer. Udover ønsket om at tjene den højere sag er forkyndelsens målbare mål er således at opfylde den norm, som han eller hun har forpligtiget sig til. Kontakt med eventuelt kommende medlemmer er naturligvis derudover et ønske, men er snarere en side- end en hovedeffekt.

TEKST 5.12 EN HÅND FOR GUD

Hver mandag formiddag stemmer Janne dørklokker i Kalundborg for at forkynde sammen med søster Kari. Jehovas Vidner kalder hinanden søstre og brødre. Janne tjekker sin forkyndertaske. Den rummer Jehovas Vidners oversættelse af Biblen, Vagttårnet og Vågn op samt forskellige bøger om trossamfundet, som folk kan få gratis. "Men det afhænger af situationen, om vi tilbyder dem bøgerne. Det skal ikke være sådan, at folk tager imod en bog for at kunne lukke dørene for os," forklarer Janne. [...]

Solen blinker i sneen, men kulden bider fra sig – minus seks grader. Kari er klar til at stå imod med sælskindspels og overtræksbukser, Janne går i mørk frakke og halstørklæde, og begge har remmen til forkyndelsestasken over skulderen. I de første af de gule dobbelthuse er der ingen hjemme, men så ser de en kvinde, der har været ovre ved naboen med avisen. De fanger hende på vej ind. "Hallo, har De tid et øjeblik." "Jeg er syg og fryser. Hvad drejer det sig om?" "Vi er Jehovas Vidner og vil gerne have en lille snak med dig." "Nej, ikke nu," siger kvinden og forsvinder. "Så kommer vi bare igen på et andet tidspunkt." Et andet sted lukker en ældre dame op. Hun står i badekåbe. Vi taler med folk i dag om et lille spørgsmål, fordomme og racisme." "Det er jeg ikke klædt på til." "Nej, det kan jeg godt se." De spørger kvinden, om hun er interesseret i noget læsestof. Hun siger først ja, men omstemmer [sic] sig. "Nej, det vil jeg egentlig ikke, for så kommer I bare igen." I et andet hus åbner også en ældre dame. "Er I Johannes Vidner?" De ved godt, hvad hun mener, og svarer ja. "Vi vil gerne tale lidt om fordomme og racisme, og om vi nogensinde bliver fri for det." "Ja, tak skal I have," siger kvinden og lukker døren. En anden kvinde siger, at hun ikke har lyst til at tale med Jehovas Vidner og ikke bryder sig om, at de kommer og prædiker for hende. "Så er det godt, at du siger fra," svarer Kari. Bagefter forklarer Janne, at hun ikke skriver kvinden op, for så må hun sige direkte, at hun ikke vil have besøg. De regner med at komme tilbage til vejen om et halvt års tid. "Folk kan komme ud for så mange ting. Der kan ske ændringer i deres liv, de kan miste en ægtefælle. Derfor kommer vi igen," siger Janne. [...] Efter tre kvarter har de været vejen igennem. De fik ikke nogen i tale.

(Jens Grund, *Jyllandsposten*, 9. januar 2003).

TEKST 5.13 DET ER JO IKKE MIG, HAN ER VRED PÅ

S: Hvordan er det, når man som teenager skal ud og forkynde? Hvordan tackler man at skulle tale til fremmede mennesker?

R: Det var da en kæmpe udfordring i starten. Første gang jeg skulle banke på en dør, skulle jeg virkelig tage mig sammen. Og jeg havde forberedt mig enormt meget på, hvad man skulle sige. Det er da svært! Men for mig, efter at jeg havde prøvet det og fået erfaring med det, er jeg blevet enormt glad for det.

S: hvad tænker man når døren bliver smækket i hovedet på en?

R: For mig betyder det ikke noget – det er jo ikke mig, han er vred på, men budskabet, jeg kommer med.

S: Næ, det er over, at du kommer brasende midt i opvasken!

R: Nåja, vi har jo også forståelse for, at de mennesker, vi kommer og besøger, laver noget. De sidder jo ikke bare bag døren og venter på, vi kommer.

S: Overvejer I nogensinde, om der er nogle tidspunkter, som passer bedre end andre?

R: Ja vi prøver også at komme på belejlige tidspunkter, men du må tænke på, at vi gør det, når der er lejlighed til det. Og hvis det skal passes ind med job og familie, kan det godt være, at det nogle gange bliver på skæve tidspunkter. Problemet er også, at der er nogle, som ikke har opført sig høfligt nok, og de har givet os et dårligt ry. Så til møder taler vi om, hvordan man skal komme i snak med folk, og hvad man skal sige.

S: Hvad kan du selv lide ved forkyndelsen?

R: Det er en måde for mig at være aktivt Jehovas Vidne. Og så styrker det ens tro – altså, ikke at få smækket døren i hovedet, men at få lov til at tale om Biblen, at forklare det! Vi gør det jo... altså i første omgang for dem, vi besøger, men det giver også enormt meget for os selv. Man har det så godt bagefter.

(Interview med mand, 23 år, Jehovas Vidner).

Trosforestillinger

Biblen er mere pålidelig end traditionen

Det centrale punkt i forhold til Jehovas Vidners kontroversielle status er, at de

afviser den kirkelige tradition både som dogmatisk standpunkt og som brugbar tidslinje. Hvis man sammenligner de kristne kirkesamfund ud fra, hvor stor vægt kirkehistorien har for de nutidige

udøvere, vil man finde Jehovas Vidner længst væk fra den ortodokse kristne, hvor *traditionen* teologisk spiller en levende og nærværende rolle, og tættest på den protestantiske gren, som de da også udspringer fra.

Afvisningen af den kirkelige tradition betyder, at Jehovas Vidner ikke føler sig forpligtigede på de dogmer, som blev vedtaget i oldkirken. Det vil sige, at dogmet om Treenigheden og om Jesus' genopstandelse i kødet betegnes som vranglære. Dertil pointeres, at Jesus blev korsfæstet på en pæl, ikke et kors. Midaldalderlige kirkefædres overvejelser om et brændende helvede afvises ligeledes. Helvede opfattes blot som en betegnelse for evig tilintetgørelse. I den forbindelse tros der på, at størsteparten af de mennesker, der har levet gennem tiden, befinder sig i et hvilested, hvorfra der er mulighed

for en opstandelse. Også mere organisatoriske foranstaltninger som en særlig præsteklasse afvises. Jehovas Vidner læser Biblen *maksimalistisk*. Alt, hvad der står i den, er sandt enten symbolsk betragtet eller direkte. Da en treenig Gud, præster eller *helgener* ikke er nævnt i Biblen, anerkendes de ikke af Jehovas Vidner. Derimod er der andre opfattelser, som Jehovas Vidner i stedet finder dokumenteret, både af dagligdags og mere kontroversiel art. På de punkter, hvor samfundet har rykket sig, er det samfundet, der er galt på den – ikke Biblen. Dette maksimalistiske bibelsyn betyder ikke, at Jehovas Vidner afviser det moderne samfund i almindelighed eller videnskab i særdeleshed. Vidnerne mener, at sand videnskab ikke modsiger religionen – dvs. at videnskab kan tage fejl, fordi mennesker kan tage fejl. Gud derimod tager ikke fejl.

TEKST 5.14 UNGE SPØRGER: HVORDAN FINDER JEG TID TIL LEKTIELÆSNING?

Synes du, at lærerne overlægger dig med lektier? Hvis du gør, er du ikke den eneste. "Efterhånden som skolerne landet over søger at højne niveauet for at opnå bedre resultater i de standardiserede prøver, øger de mængden af lektier," siges der i en nyhedsmeddelelse fra USA. "Highschool-elever i nogle områder fortæller, at de bruger mere end tre timer hver aften på at læse lektier. En undersøgelse foretaget af University of Michigan tyder på, at børn i dag skal lave tre gange så mange lektier, som børn for tyve år siden skulle". [...]

Hvor finder jeg tiden til det?

Ville det ikke være dejligt, hvis du en gang imellem kunne forlænge døgnet med blot nogle få timer, så du kunne få lavet dine lektier og få ordnet alle de andre ting, som skal gøres? Det er faktisk i en vis forstand muligt hvis du følger tilskyndelsen i Efeserbrevet 5:15, 16, hvor der står: "Se... nøje til hvordan I vandrer, at det ikke er som uvise, men som vise, idet I køber jer den belejlige tid." Da bibelskribenten

skrev disse ord, tænkte han godt nok ikke på lektier, men man kan udmærket bruge dette råd i hverdagen. Hvis man for eksempel vil købe noget, må man give noget andet i bytte for det. Når det drejer sig om lektier, er tanken altså, at du for at finde tid til lektier, må give afkald på noget andet. Men hvad?

En ung pige ved navn Jillian giver dette råd: Lav en liste over de vigtigste ting, du skal. "Du må med andre ord prioritere. Kristne møder og andet, der er forbundet med dit forhold til Gud, bør stå øverst på listen. Og husk også dine familieforpligtigelser, huslige pligter og så selvfølgelig lektier."

("Unge spørger: Hvordan finder jeg tid til lektielæsning", *Vågn op!*, 22. januar 2004: 13-15).

Jehovas Vidner henter deres trosforestillinger i Biblen, som betragtes som Guds uforfalskede ord. Menighedsopbygning, moralforskrifter og eskatologi læses ud af de bibelske skrifter. Der kan findes svar

på alt i Biblen – udfordringen ligger i at finde det rigtige sted og tolke stedet rigtigt. Jehovas Vidner sætter således ikke officielt spørgsmålstegn ved Biblens ægthed eller relevans i et moderne samfund.

TEKST 5.15 VIDENSKAB OG TRO

I den tid jeg har forsket, er jeg aldrig stødt på en konflikt mellem en videnskabelig kendsgerning og et bibelsk lærepunkt. Det, der ser ud til at være en uoverensstemmelse, skyldes ofte manglende forståelse af, hvad videnskaben siger, eller af, hvad Biblen virkelig lærer. For eksempel tror mange videnskabsfolk og andre fejlagtigt, at Biblen lærer, at planter, dyr og mennesker alle blev skabt i løbet af seks bogstavelige dage. Det ville være i modstrid med videnskabelige kendsgerninger. Men Biblen siger heller ikke, at det forholder sig sådan. Tværtimod viser den at skabelsesdagene strækker sig over tusinder af år. Der opstår også forvirring på grund af den fejlagtige opfattelse, at troen på Gud kun er noget følelsesmæssigt. Men det er langt fra tilfældet. Troen på Gud og på Biblen er baseret på kendsgerninger, som kan efterprøves. I Biblen defineres tro som "den sikre forventning om ting der håbes på, det klare bevis [...] på virkeligheder, som ikke ses" (Hebræerne 11:1). Ja, tro bygger på vidnesbyrd. Hundreder af profetier er blevet opfyldt både i fortiden og i nutiden. Så selv ved at bruge den videnskabelige metode, som alle forskere benytter, når de skal fastslå

en videnskabelig teori, kan man få absolut tillid til, at Biblens profetier om fremtiden vil gå i opfyldelse.

("Derfor tror jeg på Biblen. En atomfysiker fortæller sin beretning", *Vågn op!*, 22. januar 2004:23).

TEKST 5.16 GODKENDER JEHOVA EN ALTERNATIV LIVSSTIL?

"Hvordan kan jeg vide om jeg er til drenge eller piger?" Sådan skrev en 13-årig pige til en ungdomsbrevkasse. Hendes spørgsmål udtrykker en holdning, som mange mennesker har – at man frit kan vælge, hvilken seksuel livsstil man har lyst til.

Nogle kan være alvorligt i tvivl om deres seksuelle orientering. Andre vælger åbenlyst en alternativ livsstil som for eksempel homoseksualitet. Atter andre klæder og opfører sig som en af det modsatte køn. Nogle får foretaget en kønsskifteoperation. Der er sågar nogle som slår til lyd for at voksne skal have lov til at dyrke sex med børn.

Men er det op til den enkelte at vælge, hvordan man vil lade sin seksualitet komme til udtryk, og hvilket køn man vil tilhøre? I det følgende vil vi se på, hvad Biblen har at sige om disse spørgsmål.

"Som mand og kvinde skabte han dem"

Ifølge Første Mosebog i Biblen var det Gud, der skabte manden og kvinden forskellige. I beretningen står der: "Gud gik i gang med at skabe mennesket i sit billede... som mand og kvinde skabte han dem. Og Gud velsignede dem, og Gud sagde til dem: 'Bliv frugtbare og talrige og fyld jorden og underlæg jer den.'" – 1. Mosebog 1:27, 28.

Gud skabte menneskene med en fri vilje og gav dem gode muligheder for at nyde deres frihed (Salme 115:16). Adam fik betroet den opgave at tage sig af alt levende på jorden og fik for eksempel også lov til selv at give dyrene navne (1 Mosebog 2:19). Men hvad det seksuelle angår, gav Gud nogle helt klare retningslinjer. – 1. Mosebog 2:24.

Adam forblev ikke lydig mod Gud. Det er grunden til, at vi alle har arvet ufuldkommenheden og må kæmpe med forskellige svagheder og lidenskaber, der ikke harmonerer med Guds oprindelige hensigt. I de love Gud gav gennem Moses, nævnte han specifikt nogle seksuelle handlinger, som i hans øjne var frastødende. Det var ægteskabsbrud, incest, homoseksualitet og omgang med dyr (3 Mosebog 18:6-23).

Gud forbød også, at man med en umoralsk bagtanke klædte sig som en af det modsatte køn (5 Mosebog 22:5). Biblen viser entydigt, at den eneste kønslige forbindelse, Gud godkender, er mellem en mand og en kvinde, der er gift med hinanden (1 Mosebog 20: 1-5, 14; 39:7-9; Ordsprogene 5:15-19; Hebræerne 13:4). Er disse leveregler urimelige?

Kan vi gøre som vi vil?

I Biblen sammenlignes menneskets stilling i forhold til Gud med ler i en pottemagers hånd. Der siges: "Menneske, hvem er du egentlig, at du tager til genmæle imod Gud? Skal det, der er formet, sige til ham, som formede det: 'Hvorfor har du lavet mig sådan?'" (Romerne 9:20). Det fremgår tydeligt af den måde, Gud har skabt manden og kvinden på, at det er naturligt at de bliver seksuelt tiltrukket af hinanden. At blive tiltrukket af sit eget køn, af et dyr eller af et barn er derfor ikke naturligt. – Romerne 1:26, 27, 32.

De, der giver efter for sådanne unaturlige seksuelle lyster, sætter sig derfor op imod Gud. I Biblen finder vi denne advarsel: "Ve ham, der kives med den, som dannede ham som et potteskår med jordens andre potteskår. Skulle leret sige til den, der tildanner det: 'Hvad laver du?'" (Esajas 45:9). Det er kun rimeligt, at Gud, der har skabt mennesket, også giver os vejledning angående seksuallivet. Er det så ikke også rimeligt, at mennesker følger en sådan vejledning?

("Godkender Jehova en alternativ livsstil?", *Vågn op!*, 1. oktober 2003, 19: 13-14).

Udover Biblen har Jehovas Vidners tidskrifter *Vågn op!* og *Vagttårnet* stor autoritet, idet det er gennem bladene, at Biblen fortolkes. De to blade adskiller sig fra hinanden ved, at *Vågn op!* er det mest missionsrettede blad, hvor overordnede temaer omkring verdens gang fortolkes af Jehovas Vidner. *Vågn op!* har desuden populærvideenskabelige artikler, typisk historier fra forskellige dele af verden og spørgsmål og udsagn fra læserne. *Vagttårnet*, som er trossamfundets officielle talerør, er i højere grad rettet mod mennesker, der allerede er Jehovas Vidner og behandler derfor primært moralske og

etiske udfordringer ved at være Jehovas vidne. Det er også i *Vagttårnet*, at Jehovas Vidners teologi behandles og udlægges. Både *Vågn op!* og *Vagttårnet* udkommer fra Brooklyn henholdsvis hver måned og hver 14. dag og oversættes samtidig direkte af de nationale afdelinger.

Derudover gives der regelmæssigt bøger fra hovedkontoret i Brooklyn, som efterfølgende gennemgås til de ugentlige Bibelstudiekredse hos Jehovas Vidner rundt omkring i verden.

Jehovas Vidners publikationer spiller en stor rolle i det daglige liv for Jehovas Vidner. Det er gennem disse skrifter, at

medlemmerne lærer bevægelsens teologi at kende, og det er herigennem, at omverdenen får kendskab til Jehovas Vidners eksistens. Ved at alle skrifter udgives fra centralt hold og oversættes til en mængde lokale sprog (i Danmark udkom en fuldstændig oversættelse af Jehovas Vidners bibel, *Ny Verden-oversættelsen af De Hellige Skrifter*, i 1951), bliver det budskab, som ledelsen ønsker spredt ensartet over hele verden. Dette sikrer en stor grad af overensstemmelse mellem Jehovas Vidner over hele verden og ikke mindst følelsen blandt medlemmerne om, at de er en del af en verdensomspændende menighed, der tæller alle nationer og alle folkeslag.

Guds navn

Fra bevægelsens start har den korrekte forståelse af Biblen været central for Jehovas Vidner. Biblen opfattes som Guds ord, der gennem en række formidlere, over en række århundreder er givet til menneskene. Fortolkningen af skriften bliver derfor afgørende for, hvordan verden opfattes. Og derfor bliver også navnet på Gud væsentligt – og hos vidnerne et symbol på, at netop de læser Biblen korrekt – de har fundet det rette navn, i modsætning til resten af kirkesamfundene.

TEKST 5.17 GUD HAR ET NAVN!

En spalteredaktør fik engang følgende læserbrev: "Hele mit liv har jeg spekuleret meget på et spørgsmål, som jeg håber, du kan svare på. Hvad er Guds navn? Jøderne siger, at hans rigtige navn er gået tabt i tidens løb. De kristne kalder ham Jesus. Muslimerne kalder ham Allah... Hvad er det rigtige?" Avisen offentliggjorde læserens spørgsmål sammen med følgende svar: "Ifølge gammelhebraisk lære er Gud almægtig, og derfor findes der ikke noget enkelt navn, som kan betegne ham på en fyldestgørende måde. Men jeg kan forsikre dig om, at han (eller hun) vil lytte til dig, uanset hvilket navn du respektfuldt bruger." En sådan afslappet holdning til Guds navn er meget almindelig i dag. Selv om mange religiøse mennesker tror på Biblen, går de ikke særlig højt op i, hvad Gud hedder. Hvordan ser Gud på det? Har det heller ikke så stor betydning for ham?

Ikke noget uvæsentligt spørgsmål

Det er værd at bemærke, at Guds navn, Jehova, findes tusinder af gange i Biblens grundtekst. I *Ny Verden-oversættelsen af De Hellige Skrifter* forekommer Guds navn 7210 steder! Det var Gud selv der inspirerede bibelskribenterne til at bruge hans navn så ofte. En af disse skribenter, salmisten Asaf skrev: "Du, hvis navn er Jehova, du alene er den Højeste over hele jorden" (Salme 83:18). En anden bibelskribent, David, skrev i en salme: "Det [er] Jehova vor Guds navn, vi bekender os til." – Salme 20:7.

("Gud har et navn!" *Vågn opl.*, 22. januar 2004, s. 11).

GUD

Hebraisk, som Det Gamle Testamente er skrevet på, har ingen vokaler. De hebraiske bogstaver, der danner det ord, som i danske bibler er oversat med Gud, er J-h-vh. Omkring år 300 e. Kr. blev det almindeligt blandt jøder at betragte navnet som helligt, og denne praksis blev overtaget i den latinske oversættelse. Derfra kommer begreberne Gud og Herre. Fra middelalderen begyndte man at læse Jhvh som Jehovah (egentligt er det vokalerne for det hebraiske ord Adonaj "min Herre", der er sat ind mellem konsonanterne Jhvh). Den mest almindelige læsning i dag er Jahve. "Gud" er således et navn (hvilket er grunden til, at det staves med stort), der derudover på dansk (og en lang række andre sprog) er blevet til en betegnelse for overnaturlige væsener fra alle religioner. Den danske betegnelse 'Gud' betyder formentlig "den anråbte".

Maria. Hvor Maria spiller en vigtig rolle i andre udgaver af kristendom, er hun ikke særligt dyrket hos Jehovas Vidner. Hvis Jesus' forældre optræder, er det som forbilleder for et godt familieliv, ikke som guddomme. Derudover er det eksplicit forbudt at tilbede billeder (eller statuer). Skønt billeder er hyppigt brugt i Jehovas Vidner, tillægges de ingen *kultisk* betydning.

Dommedag

Synet på dommedag er et af de områder, som Jehovas Vidner er kendt for. Fra bevægelsens start har forestillingen om, at dommedag var tæt på, været central. Bevægelsens grundlægger Charles Russell mente, at de bibelske tekster viste, at Jorden ville gå under i 1914.

Da dette ikke skete, måtte forestillingen om dommedag revurderes. I første omgang blev datoen udskudt og 1914 omfortolket til at være årstallet for begyndelsen på de sidste tider. Den seneste faste dato var 1975. Herefter er man holdt op med at forvente en særlig dato. I lighed med de første kristne i Romeriget, som erfarede, at Jesus ikke kom igen i deres generation, har Jehovas Vidner også måtte skyde forventningen om dommedag ud i det uvisse. Internt i bevægelsen er der nu i stedet fokus på, at man ikke må miste "forventningen" om

dommedag. Dvs. at det enkelte medlem skal være sig bevidst, at dommedag kan komme når som helst.

Når dommedagen indtræffer, vil 144.000 mennesker have kvalificeret sig til at leve evigt i Himmelen. De resterende frelste vil leve evigt i et jordisk paradis. Resten af menneskeheden vil blive udslettet.

Selve forventningen om dommedag har dog aldrig, i Jehovas Vidners historie, været forbundet med et krav om at opgive den jordiske tilværelse og fx sælge al ejendom. Det har snarere været en forklaringsmodel til, hvorfor verden er så præget af vold, hungersnød og fattigdom, som det er tilfældet. De ændrede datoer har været årsag til diskussion indtil i bevægelsen og har også resulteret i, at nogle medlemmer har forladt Jehovas Vidner.

TEKST 5.18 HVAD BETYDER DET ALT SAMMEN?

Jesus Kristus sagde: "Afslutningen på tingenes ordening" vil være kendetegnet af krige, hungersnød, pestsygdomme og jordskælv. – Matæus 24:1-8; Lukas 21:10,11.

Lige siden året 1914 har der været krige mellem nationer og mellem etniske grupper, ofte fordi religiøse ledere har blandet sig i politik. I dag har vi desuden den udbredte terrorisme.

Katastrofal mangel på mad er en realitet for millioner af mennesker jorden over, til trods for alle de fremskridt videnskaben har gjort. Hvert år dør millioner af sult og underernæring.

"Pest", udbredte sygdomsepidemier, hører også til det tegn Jesus forudsagde. Før i tiden kunne epidemier være ret begrænsede i udbredelse, men den influenza, der brød ud efter den første verdenskrig, ramte lande i hele verden, selv fjerntliggende øer. Den kom til at koste over 21 millioner mennesker livet. En anden epidemi, aids, fejrer nu

hen over jorden. [...] Biblen har desuden forudsagt: "I de sidste dage vil kritiske tider, som er vanskelige at klare, være her. For menneskene vil være egenkærlige, pengekære, pralende, hovmodige, gudsbespottere, ulydige mod forældre, utaknemmeelige, illoyale, uden naturlig hengivenhed, uforsonlige, bagvaskere, uden selvbeherskelse, vilde, uden kærlighed til det gode, forrædere, egenrådige, opblæste, venner af sanselige nydelser snarere end venner af Gud, idet de har en ydre form for gudhengivenhed, men er en benægtelse af dens kraft; og fra disse skal du vende dig bort." – 2. Timoteus 3:1-5.

"Kritiske tider som er vanskelig at klare" – er det ikke netop hvad vi oplever i dag?

Har du lagt mærke til, hvor egoistiske, pengebegærlige og stolte mange er?

Har du lagt mærke til, at verden er fuld af mennesker, som er krævende, utaknemmeelige, uforsonlige og illoyale?

Har du lagt mærke til, at en oprørsk indstilling til forældre og en chokerende mangel på medmenneskelighed har bredt sig dramatisk, ikke bare nogle få steder, men i hele verden?

Og har du lagt mærke til, at vi lever i en verden, der beruser sig i nydelse, men mangler kærlighed til sand godhed?

Sådan beskriver Biblen den indstilling, der vil kendetegne "de sidste dage".

Skal der mere til for at vise, at vi lever i "de sidste dage"? Jesus forudsagde også, at den gode nyhed om Guds rige ville blive forkyndt på hele jorden i den periode (Matteus 24:14). Sker det?

Vagttårnet, et bibelsk tidsskrift som forkynder den gode nyhed om Jehovas rige, udkommer på flere sprog end noget andet blad.

(Vær vågen og på vagt. Hvorfor? Og hvorfor især nu? 2004: 6).

**TEKST 5.19 DET VILLE JO VÆRE ULOGISK,
HVIS DOMMEDAG LOD VENDE PÅ SIG**

Jo, jeg tror, at Harmageddon snart kommer. Og jeg tror, at det vil medføre trængsler, men det ender med noget godt. Det var faktisk en af de ting, der bekymrede mig mest, da jeg var væk fra Sandheden – hvad der ville ske med mig, når Harmageddon kom. Jeg var jo sådan set aldrig i tvivl om, at de havde ret i, at dommedag ville komme, men jeg ville bare ikke betale prisen for at være med.

S: Hvordan kan du se, at dommedag snart kommer?

R: Det kan man ved Jesus' tegn. Du kan for eksempel tage sådan noget som Mattæus 24:14 og Mattæus 24:45. De viser hen mod et samlet tegn – at alle de dårlige ting, som sker med jorden lige nu, må betyde at det er ved at være slut. Du kan også se det på sådan noget som, at Jehovas Vidner er overalt i verden. Det vil sige, at sandheden forkyndes for hele den beboede jord – og det står jo også i Biblen. De salvede er også ved at være samlede, og det ville jo være ulogisk, hvis dommedag lod vente på sig, efter at de er samlede.

(Interview med mand, 23 år, Jehovas Vidner).

Dogmatisk udvikling

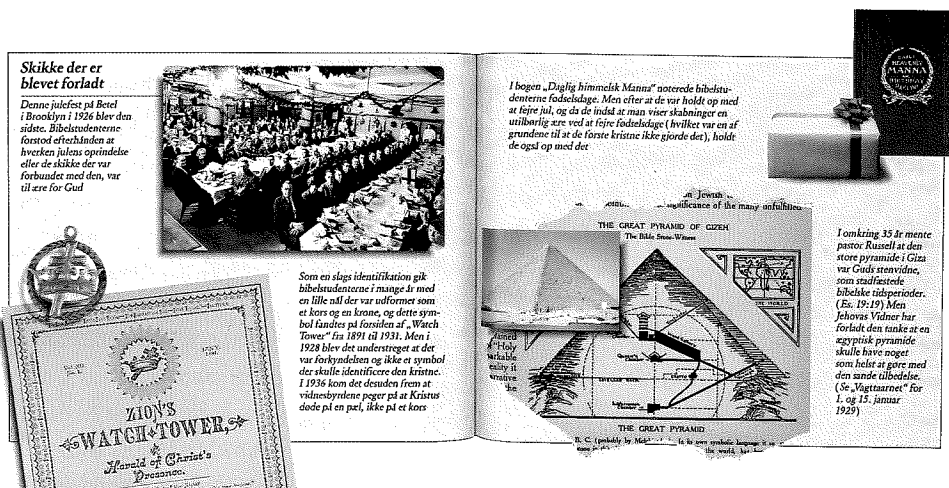
Det særlige ved Jehovas Vidner i forhold til de kristne hovedretninger er dog primært, at det er muligt at følge den dogmatiske udvikling af bevægelsen tæt på. I lighed med de første kristne århundreder, hvor Biblen blev samlet til den kanon, den udgør i dag, og dogmer blev fastsat efter uoverensstemmelser om deres nøjagtige ordlyd, er Jehovas Vidner stadig en bevægelse i udvikling. Efterhånden som Jehovas Vidner er vokset i organisationsgrad og størrelse, og forholdet til det

omkringliggende samfund har ændret sig (nogle gange i positiv og andre gange i negativ retning), har Jehovas Vidner måttet tage stilling til deres trosforestillinger. Det er dog vigtigt at huske på, at de fleste vidner ikke selv ser ændringer i teologien som et problem. Det er netop en del af deres teologi, at det er muligt at tage fejl. Hos Jehovas Vidner fremstilles villigheden til at indrømme fejl, som et positivt særtræk ved bevægelsen, kendt under betegnelsen ”den fremadskridende bekendelse” eller ”det voksende lys”.

TEKST 5.20 NÅR MAN SKAL LÆRE NOGET NYT, MÅ MAN VÆRE PARAT TIL AT ÆNDRE SYNSPUNKTER

"Når man skal lære noget nyt må man være parat til at ændre synspunkter. Det kræver ydmyghed at indrømme fejl og foretage gavnlige forandringer. Denne egenskab og dens frugter behager Jehova og appellerer til sandhedselskende mennesker (Zef. 3:12). Men den spottes af dem der roser sig af trosbekendelser, som har været uforandrede i mange hundrede år, på trods af at de er formuleret af ufuldkomne mennesker"

(Jehovas Vidner. Forkyndere af Guds rige, 1993: 132).

Det voksende lys. Jehovas Vidner har gennem deres historie ændret på en række praksisser, hvilket de selv vedkender sig. I Jehovas Vidners egen historiebog optræder julefester, fødselsdagsgaver, brug af kors og tro på pyramider som tidlige eksempler på praksisser, som Jehovas Vidner har forladt.

TEKST 5.21 JUL, FØDSELSDAGE OG PYRAMIDER

Denne julefest på Betel i Brooklyn i 1926 blev den sidste. Bibelstuderne forstod efterhånden, at hverken julens oprindelse eller de skikke, der var forbundet med den, var til ære for Gud.

Som en slags identifikation gik bibelstuderne i mange år med en lille nål, der var udformet som et kors og en krone, og dette symbol fandtes på forsiden af "Watch Tower" fra 1891 til 1931. Men i 1928 blev det understreget, at det var forkyndelsen og ikke et symbol, der skulle identificere den kristne. I 1936 kom det desuden frem, at vidnesbyrdene peger på, at Kristus døde på en pæl, ikke på et kors.

I bogen "Daglig himmelsk Manna" noterede bibelstuderne fødselsdage. Men efter at de var holdt op med at fejre jul, og da de indså, at man viser skabninger en utilbørlig ære ved at fejre fødselsdage (hvilket var en af grundene til at de første kristne ikke gjorde det), holdt de også op med at gøre det.

I omkring 35 år mente pastor Russell, at den store pyramide i Giza var Guds stenvidne, som stadfæstede bibelske tidsperioder (Es. 19:19). Men Jehovas Vidner har forladt den tanke, at en ægyptisk pyramide skulle have noget som helst at gøre med den sande tilbedelse (se "Vagttaarnet" for 1. og 25. januar 1929).

(Jehovas Vidner: Forkyndere af Guds rige, 1993: 201).

De salvede

Udviklingen inden for Jehovas Vidner såvel som i det omkringliggende samfund har også haft indflydelse på bevægelsens hierarki.

I løbet af 1930'erne begyndte der at herske tvivl om, hvorvidt alle Jehovas Vidner sklle være blandt de 144.000 udvalgte. Dette tal, der optræder i Det Nye Testaments Johannes' Åbenbaring, blev opfattet som antallet af udvalgte kristne, der skulle have evigt liv i himlen. I 1930'erne var bevægelsen vokset så meget, at mange af medlemmerne nok mente, de var kristne, men dog ikke sær-

ligt udvalgte. Løsningen blev at indføre en skelnen mellem de vidner, som havde "Det himmelske håb", og de vidner, som ikke havde det, de såkaldte "jonadab'er" (efter en tekst i Det Gamle Testamente, 2. Kong. 10,15-28, hvor manden Jonadab beskrives som en trofast støtte af jøderne). Jonadab'erne betegnede de mennesker, som levede efter Jehovas Vidners forskrifter, men som ikke var erklærede medlemmer, eller ikke havde "det himmelske håb", dvs. forventningen om at skulle leve evigt i himlen. I stedet skal resten, ifølge Jehovas Vidners lære, genopstå her på jorden i et jordisk paradys. Forventning om, at være blandt "de sal-

vede" er ikke noget, som kan ses på en person, men noget personen selv føler. "De salvede" startede med at blive udvalgt blandt de første apostle, og gennem de sidste 2000 år er deres antal vokset. Den eneste måde, en salvet giver sig til kende på, er ved det årlige mindemåltid, hvor Jesus' sidste måltid med disciplene fejres. Som et led i ritualet sendes brød og vin rundt. Men det er udelukkende personer, der er salvede, som drikker af vinen og spiser af brødet.

Da vi i følge Jehovas Vidner lever i de sidste tider, regner de med, at langt de fleste af "de salvede" blev fundet før 1914, da endens tid indtraf. Følgelig er størstedelen af nulevende salvede meget gamle mennesker, som har været Jehovas Vidner siden den tid. Det styrende Råd har dog erklæret, at det er muligt, at der vil komme enkelte flere salvede til.

"De salvede" er interessante, fordi de kan siges at udgøre en særlig kategori. Religionshistorisk kan de sammenlignes med kategorien *helgener*, forstået på den måde, at "de salvede" udgør en afgrænset gruppe, som har Guds bevågenhed på en særlig måde og har en særlig skæbne efter døden. Dermed antydes en udvikling af et religiøst hierarki. Men Jehovas Vidner afviser selv denne betegnelse. I bevægelsens skrifter fremhæves det, at "de salvede" ikke nyder nogen særlige privilegier, at de ikke anses for forbilleder, og at det ikke er muligt at yde særlige gerninger for at blive anerkendt som salvet. Enten har man det himmelske håb, eller også har man det ikke. Det religiøse hierarki antydes dog ved, at alle medlemmerne af Det styrende Råd, Jehovas Vidners øverste ledelse, indtil nu er salvede. I sagens natur er disse oppe i årene, og i løbet af

en årrække vil der ikke længere være nulevende medlemmer af "de salvede". Hos Jehovas Vidner tolkes dette som et tegn på, at dommedag er nær. Men muligvis vil der komme en ny forståelse, hvis verden ikke går under inden for denne generation?

Jehovas Vidners opbygning

Jehovas Vidner er hierarkisk opbygget i lighed med den katolske eller den ortodokse kirke. Bevægelsens opståen i nyere tid afspejles imidlertid i organisationsformen. Hovedkontoret ligger i Brooklyn, New York. Her bor Det styrende Råd, der består af en gruppe mænd (for tiden 10), som udgør den øverste ledelse af Jehovas Vidner.

Hovedkontoret i USA udstikker retningslinjer for de enkelte landes *afdelingskontorer*, som igen leder de enkelte menigheder. Hver menighed ledes af et *ældsteråd*. De ældste udpeges med henvisning til et af *apostlen* Paulus' breve i Det Nye Testamente: Tim. 3, 1-7. Og Titus 1, 6-9. (*Ældste* er en oversættelse af det græske *presbyter*, som de traditionelle retninger oversætter som *præst* (se kapitel 1, s. 35-36). Ældsterådet styrer menigheden, "holder den ren", dvs. har overopsyn med menighedens åndelige velfærd, forestår møderne og fastsætter diverse beslutninger. Det er kun mænd, der kan vælges til ældste. En af menighedens ældste tjener som ordstyrer, *præsiderende tilsynsmand*. (tilsynsmand, på græsk *episkopas*, er en anden betegnelse for en ældste). Udover de ældste er der nogle mænd, der er udpeget til at varetage opgaver, *menighedstjenere*, (det græske ord for menighedstjerner er *diakonos*, hvoraf

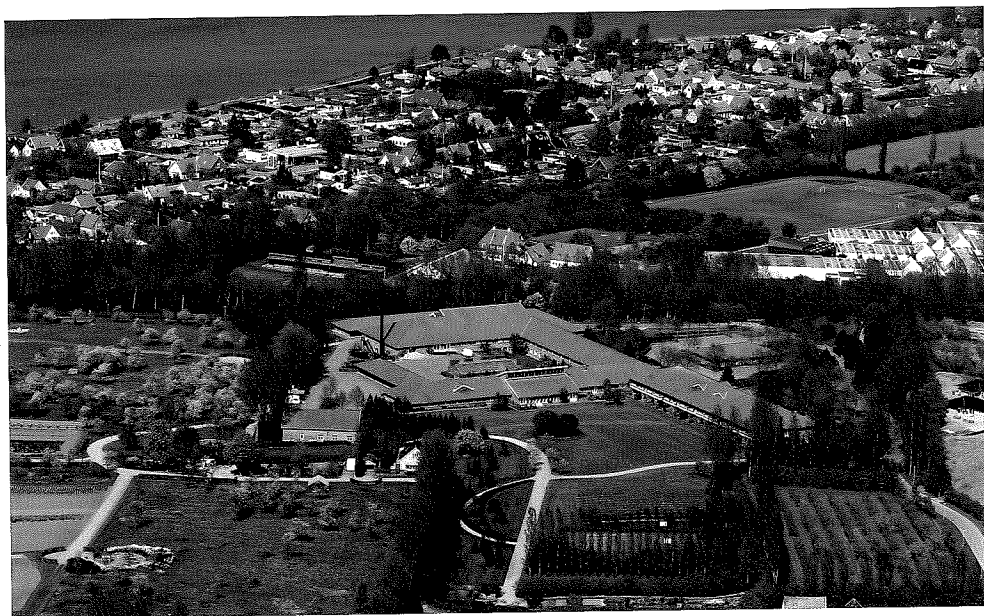
ordet diakon kommer). Jehovas Vidner har ikke særlige religiøse eksperter, som præster. Alle voksne, døbte mænd kan forkynde. I 1970 fik Jehovas Vidner godkendelse som trossamfund, og derved fik nogle ældste vielsesbemyndigelse. Denne bemyndigelse bruges dog udelukkende til netop vielser og giver ikke andre retigheder hos Jehovas Vidner.

Menigheden består af *forkyndere*, der både kan være døbte og udøbte. De udøbte forkyndere er de mindst tilknyttede til bevægelsen, men de indgår i det samlede antal vidner. Forkyndere skal yde en vis aktiv indsats i mission. Hvis ikke særlige forhold gør sig gældende, skal man bruge mindst en time om måneden for at tælle som forkynder. Mere aktive forkyndere kan blive *hjelpepionerer*, hvilket indebærer, at han eller hun forventes at bruge 50

timer om måneden på forkyndelse, eller *pionerer*, som forventes at bruge 70 timer om måneden. Antal timer brugt i forkyndelse rapporteres til den ældste, der er menighedens sekretær, og som fører forkynderens optegnelseskort. Den samlede indsats sendes derefter til landskontoret hver måned.

Et nutidigt ordensvæsen

Hvert landskontor bebos af den såkaldte *Betelfamilie*, som er fuldtidsarbejdere, der for minimum 1 års varighed bor og arbejder på landskontoret. Mange bliver på *Betel* i en årrække, nogle det meste af livet. Medlemmer af Betelfamilien kan gifte sig, men ikke få børn. Hvis et ægtepar på *Betel* vælger at få børn, flytter de. Nogle vender så tilbage, når børnene er vokset op.

Betelhjemmet i Holbæk. Jehovas Vidners landskontor kan ses som et moderne kloster, hvor askesen og livstidsløftet er modereret. Det er dog stadig nogle af religionens mest dedikerede medlemmer, som bor i klostret, og det er herfra Jehovas Vidner ledes. På Betelhjemmet i Holbæk bor medlemmerne af Betelfamilien, og det er der, at oversættelsen af bevægelsens bøger og informationen til omverdenen styres fra.

Arbejdet på *Betel* består bl.a. i at administrere Jehovas Vidners arbejde i Danmark. Det er her bladene *Vågn op!* og *Vagttårnet* oversættes, ligesom det også er tilfældet med den store mængde litteratur, som udgør en væsentlig del af Jehovas Vidners missionsgrundlag. Det er også, her at informationen til offentligheden administreres, bl.a. gennem Hospitalsinformationstjenesten, som særligt henvender sig til hospitalssektoren for at formidle Jehovas Vidners syn på blod (se ovenfor) til læger og sygeplejersker. Derudover holder *Betelfamilien* landskontoret i gang.

Til det danske landskontor i Holbæk er knyttet 15 hektar jord, som dyrkes, således at Jehovas Vidner er selvforsynende med mad. Vedligeholdelse af bygninger, rengøring, vask, madlavning osv. foretages også af vidnerne selv. Endelig er *Betelfamilien* også tilsluttet en lokal menighed, der, som resten af Jehovas Vidner, deltager i det almindelige menighedsliv og fx stemmer dørklokker.

Betelfamilien udgør Jehovas Vidners ledelse i et givent land, hvilket understreges af, at *afdelingskontorets udvalg* har sit hjem på *Betel*. *Afdelingskontorets udvalg* består af syv mænd, der tilsammen står for den administrative ledelse.

Jehovas Vidner betragter det som noget særligt at være en del af *Betelfamilien* og på den måde i kortere og længere tid at gøre en særlig indsats for det, de tror på. Det er noget, man ansøger om, og hvis ansøgningen godkendes af de lokale ældste, vil *afdelingskontorets udvalg* tage det med i deres overvejelser, når der bliver brug for flere medarbejdere.

Der er flere muligheder for at videreuddanne sig inden for bevægelsen.

Pionerer kan søge om at blive missionærer. Uddannelsen foregår på Gikadskolen i USA og tager et halvt år. Denne uddannelse blev stiftet i 1943, og flere end 100 danske vidner har gået på skolen og derefter i kortere eller længere tid tjent i udlandet.

I de senere år har *Skolen for udnævnte tjenere* uddannet pionerer og andre, der gerne vil stå til rådighed for en opgave i udlandet. Denne skole afholdes i Sverige og varer otte uger. Jehovas Vidner, der har gennemgået uddannelserne, sendes ud til hele verden for at deltage i mission og tage sig af administrativt arbejde..

Jehovas Vidner har ændret sig markant i den tid, organisationen har eksisteret. Dels har bevægelsen spredt sig: Jehovas Vidner har bredt sig til og er blevet etableret i flere lande og har dermed opnået erfaring med forskellige typer samfund. Dernæst er der sket en indre udvikling: Jehovas Vidners teologi er af en art, hvor alle, fra det enkelte vidne til medlemmerne af Det styrende Råd forventes at bruge Biblen som opslagsbog. Biblen anses også for at kunne give svar på nutidige forhold – opgaven går ud på at finde det rigtige sted og den rigtige tolkning. I spørgsmålet om forholdet til blod er det derfor bibellæsningen, der ligger til grund for argumentationen. I forhold til vidnerne egen dogmatik har samfundsudviklingen imidlertid bevirket, at vidnerne selv må redefinere tidligere klare standpunkter: Efterhånden som verden bliver mere udviklet, bliver teologien mere relativ. Majoritetssamfundet har også udviklet en større tolerance over for bevægelsen: Deres særstandpunkter angående blod forsvares af ikke-medlemmer, deres forhold optages i lovgivningen, og i det hele

taget forsvars deres ret til at have særlige behov. I en sociologisk forståelse taler vi om en *institutionalisering* af bevægelsen, hvor kontroverserne afdæmpes, og majoritet og minoritet glider hen imod hinanden, og hvor bevægelsen samtidig bliver mere kompleks og differentieret.

Vi kan dog observere, at det er ved de kontroverser, hvor minoriteten kommer

i kontakt med majoriteten, at vidnerne har ændret fremgangsmåde (se tekst 5: 8 (blod), tekst 5.18; 5.19 (dommedag) og tekst 5.20 (voksende lys). Andre kontroverser, mest mærkbart udstødelsen af medlemmer, der har forbrudt sig mod Jehovas Vidners lære, har ikke ændret sig. Spørgsmålet er så, om en sådan ændring vil ske i fremtiden.